

၂ အရှေ့တောင်အာရှတွင် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင် တစ်ခု ရရှိရန်အခွင့်အရေးကို သိနားလည်လာခြင်း

Claudia Ituarte-Lima, Victor Bernard, Delia Paul, Sophany San, Min Myat Aung, Channraksmeychhoukroth Dany, Thitit Chavisschindha, Dyah Paramita, May Thida Aung, and Naphaphorn Saenphit

အဓိကအကောင်းအချက်များ

- လူသားမျိုးနွယ်ဖွံ့ဖြိုးတည်တံ့မှုတွင် ရှိသော စိန်ခေါ်မှုများကို ဖြေရှင်းနိုင်ရန်အတွက် မဟာဗျူဟာကျသော စုပေါင်းလုပ်ဆောင်မှုသည် ကြီးကြပ်ဆောင်ရွက်မှု အဆင့်အဆင့်တိုင်းတွင် လုပ်ကိုင်ရန်လိုအပ်သည်။ ကမ္ဘာ့အခင်းအကျင်း တွင် အာဆီယံအဖွဲ့ဝင်နိုင်ငံများသည် Aarhus တွန်းပင်းရှင်းတွင် ပါဝင် လုပ်ဆောင်ကန့်တိုက်တွန်းပါသည်။ နိုင်ငံများသည် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခုရရှိရန် အခွင့်အရေးအတွက် အပြည့်အဝဆိုင်ရာ လုပ်ရပ်ကို ပိုမိုအားကောင်းစေရန် နှင့် ကမ္ဘာ့အဖွဲ့အစည်း အသိအမှတ်ပြုခြင်းကို ပိုမိုရန် အတွက် multilateral environmental agreements (MEAs) (အစိုးရ အချင်းချင်း၏ ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ သဘောတူညီချက် စာချုပ်များ) နှင့် လူ့အခွင့် အရေးဆိုင်ရာ သဘောတူညီချက်များတွင် ၎င်းတို့၏ ထိတွေ့လုပ်ဆောင်မှု ကိုလည်းအသုံးပြုနိုင်ပါသည်။
- ဒေသဝန်းကျင်အခင်းအကျင်းတွင် အာဆီယံအဖွဲ့ဝင်နိုင်ငံများသည် ဒေသ လိုအပ်ချက်များနှင့် ဆီလျော်သော ဥပဒေ သတ်မှတ်ချက် တစ်ခုကို ညှိနှိုင်း တိုင်ပင်နိုင်ပါသည်။ ၎င်းသည် သဘောတူညီချက် ပုံစံမျိုးဖြင့် သတင်းအချက်အလက်များ ရရှိရေး၊ ဆုံးဖြတ်ချက် များပြုလုပ်ရာတွင် အများပြည်သူ ပူးပေါင်းပါဝင်ခွင့် ရရှိရေး၊ ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ အရေး ကိစ္စများတွင် တရားမျှတသော ဆုံးဖြတ်ချက်များ ရရှိနိုင်ရေး၊ သို့မဟုတ် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေး၏ လုပ်ဆောင် လုပ်နည်းဆိုင်ရာနှင့် ရုပ်ဝတ္ထုဆိုင်ရာ ရှုထောင့်များ ကို သတ်မှတ်ပေးမည့် ကျယ်ပြန့်သော သဘောတူညီချက် တစ်ခုဖြစ်နိုင်ပါသည်။
- လိုက်နာမှုကို အထောက်အကူပြုရန် အာဆီယံအဖွဲ့ဝင်နိုင်ငံများသည် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင် တစ်ခုရရှိရန် အခွင့်အရေးအား ဒေသတွင်း ပြန်လည်သုံးသပ်မှု နည်းလမ်းများကို တည်ဆောက်နိုင်သည်။ သို့မဟုတ် ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights (AICHR) (အာဆီယံအစိုးရ အချင်းချင်း၏ လူ့ပိုင်ခွင့် အခွင့်အရေး ဆိုင်ရာကော်မရှင်) အား အသစ် သို့မဟုတ် လက်ရှိ သဘောတူညီချက်များကို လိုက်နာမှု မရှိသော ကိစ္စများကို ပြန်လည် သုံးသပ်နိုင်ခွင့် အာဏာကို အပ်နှင်းနိုင်သည်။

နောက်ခံအကောင်းအချက်များ

လူသားမျိုးနွယ်ဖွံ့ဖြိုးတည်တံ့မှု စတင်ဖွံ့ဖြိုးလာမှုက လူနှင့် သက်ရှိပတ်ဝန်းကျင် ဆိုင်ရာ စိန်ခေါ်မှုများကို ဖြေပေါ်လာစေရာ ၎င်းတို့ကို နိုင်ငံအဆင့်၊ ဒေသတွင်း အဆင့်နှင့် ကမ္ဘာ့အဆင့်စသဖြင့် အဆင့်အဆင့်တိုင်းတွင် ကိုင်တွယ် ဖြေရှင်းရန် လိုအပ်လာပါသည်။ လူ့သမိုင်းတွင် ပထမဦးဆုံး အနေနှင့် လူအများ သည် ကမ္ဘာ့မေကြီးကို မွမ်းမံပြုပြင်ရန်အတွက် စုပေါင်းဆောင်ရွက်ခွင့် အာဏာကို ပိုင်ဆိုင်ထားပါသည်။ အရှေ့ တောင်အာရှ၌ အများတွေ့ကြုံ ခံစားနေရသော ပြဿနာများဖြစ်သည့် ရေပိုမိုထဲတွင်တွေ့ရသော စွန့်ပစ် ပစ္စည်းပစ္စည်းများ၊ နယ်နိမိတ် ကျော်ဖြတ် ဖြန့်ပျံ့နေသော လေထုညစ်ညမ်း မှုများနှင့် ရေစီးလမ်းများနှင့် မကြိုကနိုးနား ဇုန်များထဲရှိ ဘေးအန္တရာယ် ဖြစ်စေ တတ်သော စွန့်ပစ်ပစ္စည်းများသည် လူ့ကျန်းမာရေးနှင့် အသက်မွေးဝမ်းကျောင်း မှုများအတွက် ထိခိုက်နေပါသည်။ ထိုအချင်းချင်း ဆက်နွယ်နေသော စိန်ခေါ်မှု များ၏ ကိစ္စရပ်အတွက် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် လူ့အခွင့်အရေးကို ခံစားနိုင်ရန်အလို့ငှာ ထိရောက်စွာ ကိုင်တွယ်ဖမ်းဆီးနိုင်မည့် နည်းလမ်းများကို မရှိမဖြစ် လိုအပ်ပါသည်။

ဤစာတမ်းသည် ကောင်းမွန်သော ပတ် ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် လူ့အခွင့် အရေးနှင့် ပတ်သက်သော အရှေ့တောင်အာရှ နိုင်ငံများ၏ ကတိကဝတ် ပြဿနာများကို ရေးဆွဲညွှန်ပြထားပါသည်။ နိဒါန်းတွင်ဖော်ပြ ထားခဲ့သည့် အတိုင်း၊ ပညာရပ်ဝေါဟာရသည် တစ်နိုင်ငံနှင့် တစ်နိုင်ငံ၊ နှင့် အာဆီယံနိုင်ငံ များ အကြားတွင် ကွဲပြားမှုရှိသည်ကို အသိအမှတ်ပြုလျက် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင် တစ်ခု ရရှိရေးအတွက် လုပ်နည်းကိုင်နည်းကို အဓိကကျသော

အရှေ့တောင်အာရှအဓိကဒေသ၏ မေမြောက်ဘက်ပိုင်းပိုင်းတွင်

ရိုင်း- Anton Balazh/Shutterstock

အချက်အဖျက် ASEAN Human Rights Declaration (AHRD) (အာဆီယံ လူ့အခွင့်အရေးအဖွဲ့အစည်း) တွင်အသုံးပြုထားပြီး 'လုံခြုံစေရေး၊ သန့်ရှင်းစေရေး၊ ရေရှည်တည်တံ့စေရေး၊ ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေး' အဖို့ ရည်ညွှန်းထားပါသည်။ နိုင်ငံများသည် ၎င်းတို့၏ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေများ၊ ဥပဒေများနှင့် တရားဥပဒေ စိုးမိုးရေး စနစ်များမှတစ်ဆင့် တိုးတက်မှုများ ပြုလုပ်နိုင်ခဲ့ သောအခါ နှင့် အာဆီယံသည် ဒေသတစ်ခု အနေနှင့် လူနှင့် သက်ရှိ ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ ဘုံစိန်ခေါ်မှုများကို ကိုင်တွယ်ဖြေရှင်းရန် အတွက် ပူးပေါင်း စီမံချက်များကို ဖန်တီးထားရှိသောအခါတို့၌ ကျင့်သုံးမှု နည်းလမ်းကောင်း များကို တွေ့ရှိခဲ့သည်။

ဤသုတေသနကိုအသုံးပြု၍ ယခုနိဂုံးချုပ်မည် အခန်းက နိုင်ငံအဆင့်၊ ဒေသတွင်း အဆင့် များတွင်ရှိ လုပ်ရပ်များအတွက် မဟာဗျူဟာများကို ကမ္ဘာ တဝှမ်း လုပ်ထုံးများနှင့်အညီ အကဲဖြတ်ထားပါသည်။ အဓိကရည်ရွယ်ချက်မှာ အရှေ့ တောင်အာရှတွင် ရေရှည်တည်တံ့မှု နှင့် ကြီးပွားအောင်မြင်မှုကို တိုးတက် စေရန် ရည်ရွယ်ပါသည်။ 'စိမ်းလန်းစိုပြည်ခြင်း' နှင့် ကြီးပွား အောင်မြင်မှု နှစ်ခု စလုံး၏အဓိပ္ပာယ်မှာ ခွဲခွာမှုလုံးဝမရှိဘဲ လူတိုင်းသည် natures contributions to people (NCP) (သဘာဝ၏ လူများအား ပေးကမ်းထားမှုများ) မှရရှိသော အရည်အသွေး ကောင်းသော ဘဝကို ပိုင်ဆိုင်ရန် နှင့် လက်ရှိနှင့် အနာဂတ်၏ မျိုးဆက်များအတွက် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်ကို ကာကွယ် စောင့်ရှောက်ပေးနိုင်ခြင်း ကိုဆိုလိုပါသည်။

နိုင်ငံတွင်း လုပ်ရပ်များ

ဥပဒေများ
အင်ဒိုနီးရှားနိုင်ငံ၊ ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံ၊ ယိုးဒယားနိုင်ငံနှင့် ဗီယက်နမ် နိုင်ငံတို့သည် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင် တစ်ခုရရှိရန် အခွင့်အရေးကို ၎င်းတို့နိုင်ငံ၏ အခြေခံဥပဒေ သတ်မှတ်ချက်ဖော်ပြသော ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေများထဲတွင် ရှင်းလင်းပြင်ဆင်မှု တရားဝင် အသိအမှတ်ပြုထားပြီး ဖြစ်ပါသည်။ တရားသူကြီးများက မလေးရှားနိုင်ငံ ဖယ်ဒရယ် ဖွဲ့စည်းအုပ်ချုပ်ပုံ အခြေခံဥပဒေ၏ အပိုဒ် ၅ တွင် ရည်ညွှန်းထားသည့်အတိုင်း ဘဝအတွက် အခွင့်အရေး၏ အကေပြားအရာကို အသေးစိတ် ရှင်းလင်းပြည့်အလျောက် မလေးရှားနိုင်ငံသည် ဤအခွင့်အရေးအား အကဲဖြတ်မှု အသိအမှတ်ပြုကာ ထိုစည်းကမ်းချက်၌ လက်ခံနိုင်လောက်အောင် ကောင်းမွန်စွာ ညစ်ညမ်းမှု ကင်းစင်သော ပတ်ဝန်းကျင်တွင် နေထိုင်နိုင်သည့် အခွင့်အရေး ပါရှိသည်ကို အကေပြားပြထားသည်။ ဘရူနိုင်းနိုင်ငံ၊ ကမ္ဘောဒီးယားနိုင်ငံ၊ လာအို ပြည်သူ့သမ္မတနိုင်ငံ၊ သမ္မတနိုင်ငံ၊ မြန်မာနိုင်ငံနှင့် စင်္ကာပူနိုင်ငံတို့သည် ဤအခွင့်အရေးကို ဖွဲ့စည်းအုပ်ချုပ်ပုံ အခြေခံဥပဒေတွင် တရားဝင် လက်ခံထားခြင်းမရှိပါ။⁵²⁶ သို့ရာတွင်၊ ၎င်းတို့သည် ဤအခွင့်အရေး၏ ရုပ်ဝတ္ထု ဆိုင်ရာနှင့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်း ဆိုင်ရာ ရှုထောင့်များကို ထိခိုက်မှုမရှိစေရန် ပြင်ဆင်မှု ဥပဒေများနှင့် တရားရုံး ဆုံးဖြတ်ချက်များတွင် အတိုင်းအတာ တစ်ခုအထိသာ အသိအမှတ်ပြုထားပါသည်။

ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံ၏ **လေကောင်းလေသန့်နှင့် ဆက်နွယ်နေသော လုပ်ထုံး လုပ်နည်းဆိုင်ရာ လိုအပ်ချက်များအား ရည်ညွှန်းထားသကဲ့သို့** နိုင်ငံများ သည် အရှေ့တောင်အာရှရှိ ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင် တစ်ခုရရှိရန် အခွင့်အရေးအတွက် **ရုပ်ဝတ္ထုဆိုင်ရာ လိုအပ်ချက်များ**ကို တရားဝင်လက်ခံပြီး ဖြစ်သည်။⁵²⁷ **ဘေးကင်းသော ရာသီဥတု** ရရှိရန် အခွင့်အရေးကို အသိအမှတ်ပြု ပါသည်။ ဥပမာ၊ ယိုးဒယားဘုရင်နိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေကို ကညီပါ။⁵²⁸ ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေ၏ စည်းကမ်းချက်များနှင့် ဥပဒေများ သည် လည်း ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင် တစ်ခုရရှိရန် အခွင့်အရေး၏ လိုအပ်ချက်

ရိတ် - Mainur Risyada/Flickr

ဆိုလိုရုံရှိ။ အရှေ့ဂျာဗား၊ အင်ဒိုနီးရှားနိုင်ငံတွင် ရေချို ငါးဖမ်းလုပ်ငန်းသည် အသက်မွေးဝမ်းကျောင်းမှုများကို ပံ့ပိုးပေးသည်

ထဲမှ အချက်အချို့ကို ရည်ညွှန်းထားပါသည်။ ဥပမာအားဖြင့်၊ ၂၀၁၇ ခုနှစ် ယိုးဒယားနိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေ၌ **ဘေးအန္တရာယ် ကင်းသောရေ လုံလောက်သော မိလ္လာရေဆိုးနုတ် စနစ်နှင့် ဘေးအန္တရာယ် ကင်းသော ရာသီဥတု** ရရှိရေးတို့ကို ရည်ညွှန်း ဖော်ပြထားပါသည်။⁵²⁹

ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေး၏ လိုအပ်ချက် များနှင့် ဆက်နွယ်မှုများ၏ အခြေ ဥပမာများဖြစ်သည့် ဘေးအန္တရာယ် ကင်းသောရေ၊ မိလ္လာရေဆိုးနုတ်စနစ်နှင့် **အဆိပ်ကင်းမဲ့သော ပတ်ဝန်းကျင် များတွင် နေထိုင်ရန်၊ အလုပ်လုပ်ကိုင်ရန်၊ ပညာသင်ရန် နှင့် ဆော့ကစားရန် အခွင့်အရေး** တို့ကို Singapore's Water Pollution Control and Drainage Act (စင်္ကာပူနိုင်ငံ၏ ရေညစ်ညမ်းမှု ထိမ်းသိမ်းရေးနှင့် ရေသွယ်မေ့ခြင်း ဥပဒေ) နှင့် ၎င်း၏ Pollution Control Act (ညစ်ညမ်းမှု ထိမ်းသိမ်းရေးဥပဒေ) ထဲတွင် ပြဌာန်းထားသည်ကို တွေ့ရှိနိုင်ပါသည်။⁵³⁰

ကောင်းမွန်သော သက်ရှိဖွံ့ဖြိုးတည်မှု စနစ်များနှင့် မတူကွဲပြားသည့် အပင်နှင့် တိရစ္ဆာန်များ ကိစ္စနှင့်ပတ်သက်၍ ၂၀၁၃ ခုနှစ် Socialist Republic of Vietnam (ဆိုရှယ်လစ် ဗီယက်နမ် သမ္မတနိုင်ငံ) ၏ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေ၌ သဘာဝနှင့် မတူကွဲပြားသည့် အပင်နှင့် အတိရစ္ဆာန်များကို ကာကွယ် စောင့်ရှောက်ရန် နိုင်ငံ၏ ကတိကဝတ် ပြုထားချက်များကို ထည့်သွင်း ထားပါသည်။ မတူကွဲပြားသည့် အပင်နှင့် တိရစ္ဆာန်များတွင် လူနှင့်သဘာဝ ပတ်ဝန်းကျင်တို့ အပန္နံအလှန် ဆက်စပ်လုပ်ဆောင်မှုမှ ပေါ်ပေါက်လာသော စိုက်ပျိုးရေးဆိုင်ရာ မတူကွဲပြားသည့် အရာများ ပါဝင်ပြီး၊ ၎င်းသည် **ကောင်းမွန်စွာ ရည်ရွယ်တန်ဖိုး အစားအစာ ထုတ်လုပ်ပေးနိုင်ခြင်း ဟုခေါ်သည့် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု** ရရှိရန် အခွင့်အရေး၏ နောက်ထပ် လိုအပ်ချက် တစ်ခုအတွက် မရှိမဖြစ်သော အရာပင်ဖြစ်ပါသည်။ ဖွံ့ဖြိုးဆဲ နိုင်ငံများတွင် စိုက်ပျိုးရေးကဏ္ဍသည် အစားအစာများ လုံလောက်စွာ ရရှိနိုင်မှု အတွက် အုတ်မြစ်သဖွယ်ဖြစ်ပြီး အိမ်ထောင်စု အသိုက်အဝန်း⁵³¹ နှင့် အခြား ဆက်စပ်လုပ်ကိုင်ရသော ကြီးကြပ်လုပ်ကိုင်မှုအဆင့်များ၌ အမျိုးသမီးများ၏ ပါဝင်လုပ်ဆောင်မှုမရှိဘဲ အစားအစာများ လုံလောက်စွာ ရရှိနိုင်ရန် မဖြစ်နိုင်ပါ။⁵³² ထို့ကြောင့် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့် အရေး၏ ချိတ်ဆက်ပေါင်းစပ်ရန် လိုအပ်သောအိတ်ရပ်မှာ ကျန်းမာရေးနှင့် ညီညွတ်စွာ အဟာရပညာသော အစားအစာများ ပေးကမ်းနိုင်ရန် သက်ရှိ ဖြစ်တည်မှု စနစ်၏ ဝန်ဆောင်မှုများတွင် ပါရှိသော **ကျားမ တန်းတူညီမျှမှု နှင့် အမျိုးသမီးများ၏ ကဏ္ဍပင်**ဖြစ်သည်။ ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေး၏ ရုပ်ဝတ္ထုလိုအပ်ချက်များကို တရားဝင်လက်ခံခြင်းအပေါ်

526. See Chapter 2, p 42
 527. UN HRC, Report of the Special Rapporteur on the Issue of Human Rights Obligations Relating to the Enjoyment of a Safe, Clean, Healthy and Sustainable Environment, 40th sess, UN Doc A/HRC/40/55 (2019); Philippine Clean Air Act 1999, s 2; ASEAN Secretariat, Fifth ASEAN State of the Environment Report (2017) 67
 528. Constitution of Thailand 2017, s 258
 529. ibid
 530. Clive Briffett and Jamie Mackee, 'Environmental Assessment in Singapore: An Enigma Wrapped up in a Mystery!' Impact Assessment and Project Appraisal, 20:2, pp 113-125
 531. Revathi Balakrishnan, Rural Women and Food Security in Asia and the Pacific: Prospects and Paradoxes. (FAO, 2005)
 532. See Chapters 1 and 5 in this report

မြန်မာနိုင်ငံမှ မြို့တော်သည် 2015 Goldman Environmental Prize (၂၀၁၅ Goldman ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ ဆု) ကို ရေချို သက်ရှိဖွံ့ဖြိုးတည်မှု စနစ်များ၏ တန်ဖိုးကို သိနားလည်မှု အား တိုးမြှင့်စေခြင်းအတွက် ဆုံးဖြတ်ချက်ချခဲ့သည်

အာဆီယံအသင်းဝင် နိုင်ငံ အများအပြားသည် ၎င်းတို့၏ နိုင်ငံတွင်း ဥပဒေများတွင် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းဆိုင်ရာ လိုအပ်ချက်များကို တရားဝင်လက်ခံရန် လုပ်ဆောင်ခဲ့ပီးဖြစ်ပါသည်။ အခန်း ၃ တွင် အချက်အလက်ကို ရယူနိုင်မှု အများပြည့်သူ ပူးပေါင်းလုပ်ဆောင်နိုင်မှု နှင့် တရားစီရင်ရေး နှင့် ပတ်ဝန်းကျင် ထိခိုက်မှုအတွက် ထိရောက်သော ပြန်လည်ကုစားချက်များတွင် ဝင်ရောက် လုပ်ဆောင်နိုင်မှု တို့ကို ရရှိစေရန် နိုင်ငံတွင်း စည်းကမ်းချက်များကို ဖော်ပြပါသည်။

အခန်း ၂၊ ၃ နှင့် ၄ တွင် အခြားနိုင်ငံများ နှင့် ဒေသများနှင့် အလားတူ⁵³³ အာဆီယံ အသင်းဝင်နိုင်ငံများသည် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေး၏ ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေအရ တရားဝင်လက်ခံမှု၏ အကျိုးပေးမှုများကို တွေ့ကြုံပြီးဖြစ်ပါသည်။ အဆိုပါ တရားဝင်လက်ခံမှုက လူ့အခွင့်အရေးများကို စုစည်းသည့် ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ ဥပဒေများကို ပြဋ္ဌာန်းရန် နှင့် ထိုအခွင့်အရေး ချိုးဖောက်မှုကို ကာကွယ်သည့် တရားရုံး ဆုံးဖြတ်ချက်များ အတွက် အခြေခံကို ပေးကမ်းပါသည်။ နိုင်ငံများက နိုင်ငံတွင်း ဥပဒေများဖြင့် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေးအား တရားဝင်လက်ခံသောအခါ ၎င်းတို့သည် နိုင်ငံ နှင့် စီးပွားရေး လုပ်ငန်းများ ကဲ့သို့ အခြားတာဝန်ရှိသူများ၏ တာဝန်များနှင့် ပတ်သက်၍ ရှင်းလင်း ပြောဆိုသော စွမ်းဆောင်ရည်ရှိပါသည်။ ဤအခွင့်အရေးအား တရားဝင်လက်ခံခြင်းသည် ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ ကာကွယ်ရေး ဥပဒေများကဲ့သို့ အခြားဥပဒေပြုခြင်း လုပ်ငန်းများ အတွက် အထောက်အကူပြုသော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခုကို ဖန်တီး နိုင်စေသည်။ အခန်း ၂၊ ၃ နှင့် ၆ တို့တွင် ကွဲပြားခြားနားသော အာဆီယံ အသင်းဝင် နိုင်ငံများ၏ ဥပဒေပြုသူများက ဤအခွင့်အရေး၏ အကောင်းအရာ အား ဖော်ပြချက်ကို အကျယ်ဖော်ပြထားပါသည်။

တရားစီရင်မှုရေးရာ အသိအမှတ်ပြုမှု

ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေးကို လူတိုင်းခံစားနိုင် စေရန် ဥပဒေတစ်ခုတည်းဖြင့် မစွမ်းနိုင်ပါ။ လွတ်လပ်သော တရားစီရင်ရေး နှင့်လုပ်ပိုင်ခွင့် အာဏာရှိသော အခွင့်အရေးများကို လက်ဝယ်ထိန်းသိမ်း ထားသူများသည် အညီအမျှ အရေးကြီးပါသည်။ အခွင့်အရေးများကို လက်ဝယ် ထိန်းသိမ်း ထားသူများက တရားရုံးသို့လာရောက်သောအခါ တရားသူကြီး များသည် ၎င်းတို့၏ တရားဝင်ထုတ်ပြန်နိုင်မှု အခွင့်အရေးများကို အသုံးပြု၍ ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေး၏ ရုပ်ဝတ္ထုဆိုင်ရာ

အကောင်းအရာကို သတ်မှတ်ရန် အဓိက ဥပဒေများကို ထပ်မံလေးနက်စွာ ဖော်ပြပြီး အဆင့်ဆင့် တိုးတက်အောင် အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုပါသည်။ ဥပမာ ဖိလစ်ပိုင် ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ တရားရုံးက မျိုးဆက်များဆိုင်ရာ အခွင့်အရေးများ နှင့် တာဝန်များကို တရားဝင် လက်ခံခဲ့ပီးဖြစ်ပါသည်။⁵³⁴ မလေးရှားနိုင်ငံတွင် တရားစီရင်ရေးက Tan Teck Seng နှင့် Suruhanjaya Perkhidmatan Pendidikan နှင့် အခြားတစ်ဦး၏အမှု၌ ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ အခွင့်အရေးအား အကဲဖြင့် တရားဝင်လက်ခံရန် ကူညီပံ့ပိုးပေးခဲ့သည်။⁵³⁵

တရားစီရင်ရေး၏ ကဏ္ဍသည် အရေးကြီးသည့်အလျောက် အချိန် အကန့်အသတ်လည်း ရှိပါသည်။ အင်ဒိုနီးရှားနိုင်ငံ၏ တရားရုံးချုပ်က စားအုန်းဆီ ဈေးနှုန်းလျှော့ချမှုများ နှင့် ပတ်သက်သည့် နိုင်ငံမှ ထိန်းသိမ်း ထားသော အချက်အလက်များကို ထုတ်ပြန်ပေးရန် အမိန့်ထုတ်သော အမှုတွင် တွေ့ရှိရသကဲ့သို့ အစိုးရအဖွဲ့ဝင်များသည် တရားစီရင်ရေး၏ ဆုံးဖြတ်ချက် များကို ဆောက်ရွက်ရန် ပျက်ကွက်နိုင်ပါသည်။

မူဝါဒများနှင့် အလုပ်အမှုဆောင် ဆုံးဖြတ်ချက်များ

တာဝန်ရှိသူများ နှင့် အခွင့်အရေးကို လက်ဝယ်ထိန်းသိမ်း ထားသူများအကြား လှုပ်ရှားပေးခြင်းလဲနေသော အပြန်အလှန် တုံ့ပြန်ဆက်သွယ်မှုကို မီးမောင်း ထိုးပညာသို့အပြင် ဤအစီရင်ခံစာက ဥပဒေပြုခြင်း နှင့် မူဝါဒလုပ်ငန်းစဉ်များ ဆက်နွယ်နေပုံကို ပြောဆိုဖော်ပြပါသည်။ မူဝါဒတစ်ခုသည် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု နှင့်ဆက်စပ်သော ရာသီဥတု ပေးခြင်းလဲခြင်းအတွက် Paris Agreement (ပဲရစ်စ် စာချုပ်) သို့မဟုတ် Convention on Biological Diversity (CBD) (ဇီဝထွေပညာမှုအတွက် သဘောတူညီချက် စာချုပ်) ကဲ့သို့ MEAs များနှင့် ပတ်သက်သော နိုင်ငံများ၏ တာဝန်များကို အ ကောင်အထည်ဖော်ရန် နည်းလမ်းများဖော်ပြနိုင်ပါသည်။ အာဆီယံ၏ နိုင်ငံ ၁၀ နိုင်ငံအားလုံးသည် UN Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) (ရာသီဥတု ပေးခြင်းလဲခြင်းအတွက် UN မူဘောင် သဘော တူညီချက်စာချုပ်) အရ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းဆိုင်ရာ တာဝန်များ၏ အစိတ်အပိုင်း အနေနှင့် ၎င်းတို့၏ Intended Nationally Determined Contributions (INDCs) ရည်ရွယ်ထားသော နိုင်ငံလုံးဆိုင်ရာ ဆုံးဖြတ်ထားသည့် ကူညီထောက်ပံ့မှုများကို ၂၀၁၅ နောက်ဆုံးထား၍ တင်သွင်းခဲ့ပါသည်။⁵³⁶ ထို့ကောက်၍ နိုင်ငံတွင်း ဥပဒေများက မူဝါဒ အသေးစိတ်များကို ပံ့ပိုးပေးပြီး ထိုမူဝါဒများကို အကောင်အထည်ဖော်ခြင်းက ကွဲပြားသော MEAs များအရ နိုင်ငံများ၏ ကတိကဝတ် ပြုမှုများကို ဖြည့်ဆည်းပေးသည့် အလျောက် စုပေါင်း ညှိနှိုင်း ဆောင်ရွက်သော လုပ်ရပ်များ၏ 'ဆင့်ကဲအကျိုးပေးမှု ကွင်းဆက်' တစ်ခု ဖြစ်ပေါ်လာပါသည်။

မူဝါဒများသည် ၎င်းတို့အား အကောင်အထည် မဖော်မခြင်း အသုံးမဝင်ပါ။ အရှေ့တောင်အာရှတွင်ရှိသော အခွင့်အရေးများ လက်ဝယ် ထိန်းသိမ်းထား သူများသည် တစ်ခါတစ်ရံ အများပြည့်သူ အကျိုးစီးပွားအတွက် ထိရောက်သော ဆုံးဖြတ်ချက်များ ချမှတ်ပေးရန် အစိုးရ စီမံခန့်ခွဲရေး ရုံးများသို့ သွားရောက်ကာ ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေး၏ လိုအပ်ချက်များကို တောင်းဆိုခဲ့ပါသည်။ ဥပမာ လူများ၏ အသက်မွေး ဝမ်းကျောင်းမှုကို အထောက်အပံ့ ပေးသော မတူကွဲပြားသည့် အပင်နှင့်တိရစ္ဆာန်များ ထူထပ်စွာ ရှိသည့် ပင်လယ်နေရာများကို ကာကွယ် စောင့်ရှောက်မှုနှင့် ပတ်သက်၍ ဗီယက်နမ် နိုင်ငံ၌ အချက်အလက်များအတွက် အခွင့်အရေးကို civil society organisations (CSOs) (အရပ်သားအသင်းအဖွဲ့များ) က တောင်းဆို ခဲ့ပါသည်။⁵³⁷

533. See e.g. HRC, *Right to a healthy environment: good practices, Report of the Special Rapporteur on the issue of human rights obligations relating to the enjoyment of a safe, clean, healthy and sustainable environment*, A/HRC/43/53 (2019)
534. *Oposa v Factoran* Supreme Court of the Philippines G.R. No. 101083 (1993)
535. As quoted in HA Rahman, 'Human Rights to Environment in Malaysia' 1 Issue 59 No 1 *Health and the Environment Journal* (2010) 61-63
536. See more at <https://unfccc.int/>
537. *Transportation News* (25 July 2017); *Thanh Niên news video* (26 July 2017)

ဤအစီရင်ခံစာက ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေးကို လူများက ခံစားနိုင်ရန် အသိုက်အဝန်းမှ ထင်မြင် ပြောဆိုချက်များသည်လည်း လုံလောက်သော အားကောင်းမှု ရရှိမည်ကို ပြောခဲ့ဖူးဖြစ်သည်။ အချို့ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ ရည်ရွယ်ချက်များဖြင့် ပြုလုပ်သည့် အသိုက်အဝန်း စည်းရုံးခြင်း လုပ်ရပ်များက ဒေသတွင်း ထင်မြင်ပြောဆိုချက်များကို ပေါင်းစည်း နိုင်စေကာ ဒေသခံ နေထိုင်သူများကို ၎င်းတို့အား အကျိုးသက်ရောက်စေမည့် ဖွံ့ဖြိုးမှုများအတွက် ဆုံးဖြတ်ချက် ချရာ၌ ပူးပေါင်း လုပ်ဆောင်ရန် အားပေး နိုင်သည်။ ဒေသတွင်းရှိ အခွင့်အရေးများ လက်ဝယ် ထိန်းသိမ်းထားသူများသည် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေးနှင့် ဆက်နွယ် နေသည့် ဥပဒေရေးရာနှင့် သိပ္ပံနည်းကျ တိုးတက်မှုများကို သိရှိနားလည်ပြီး ဆောင်ရွက်နိုင်ရန် အလှူငှာ နိုင်ငံတွင်း၊ ဒေသတွင်း နှင့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ အဖွဲ့အစည်းများ နှင့်လည်း အပြန်အလှန် ဆက်သွယ်တုံ့ပြန်နိုင်သည်။

အမျိုးသမီးများ၏ ကဏ္ဍ

များစွာလိုအပ်သော အသွင်ပေါင်းလဲမှုကို ဖြေပေါ်လာစေရန် အမျိုးသမီးများ၏ ကဏ္ဍသစ်အကောင်းကို ပြောဆိုရန် လိုအပ်လာပါသည်။ အခန်း ၅ တွင် အမျိုးသမီးများသည် ပတ်ဝန်းကျင်ကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ခြင်း နှင့် အိမ်ထောင်စုများ၊ ဒေသခံ အသိုက်အဝန်းများ၊ နှင့် နိုင်ငံများအတွက် ခွဲ ဝေကျင့်သုံးသည့် စံများကို ဖန်တီးခြင်းတို့၌ အရေးပါသော ကဏ္ဍများတွင် ပါဝင်ပုံကို နည်းလမ်းများစွာဖြင့် အသေးစိတ် ရှင်းလင်းပြောဆိုသည်။ သို့ရာတွင် ၎င်းတို့၏ ပံ့ပိုးမှုကို လုံလောက်စွာ အသိအမှတ်ပြုခြင်း သို့မဟုတ် အများပြည်သူ သိရှိခြင်း မရှိသေးပါ။

ထိုအခန်းတွင် အမျိုးသမီး ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ သတင်းစာဆရာများ နှင့် မီဒီယာပံ့ပိုးသူများက အားလုံးအတွက် အချက်အလက်များ ရယူခြင်းကို တိုးမြှင့်စေသည့်အလျောက် အမျိုးသမီးများ၏ မီဒီယာလုပ်ငန်းတွင် ပါဝင်လုပ်ဆောင်မှုကို ကောင်းမွန်သော ကျင့်သုံးမှုဥပမာ တစ်ရပ်အနေနှင့် မီးမောင်းထိုးပြပါသည်။ မီဒီယာများတွင်ရှိသော အမျိုးသမီးများသည် စံပြုမှုနာမည်များ အနေနှင့် အခြားသူများ၏ အမည်နှင့် အသိပညာများကို ကျယ်ပြန့်စေပြီး ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေးနှင့် ပတ်သက်သည့် အများပြည်သူ ဆုံးဖြတ်ချက်ချသော ကိစ္စများတွင် အမျိုးသမီးများက ပူးပေါင်းလုပ်ဆောင်နိုင်သည့် လုပ်ပိုင်ခွင့်ကို ရရှိစေသည်။ မလေးရှား နှင့် ဗီယက်နမ်နိုင်ငံတို့သည် မီဒီယာအပိုင်းကဏ္ဍ၌ အမျိုးသမီးများ ပါဝင်လုပ်ဆောင်မှု အတော်အတန် များပြားသော နိုင်ငံများဖြစ်သည်။ ထိုနိုင်ငံများသည် ၎င်းတို့ လေ့လာသိရှိထားသော သင်ခန်းစာများကို အမျိုးသမီးများ မီဒီယာတွင် ပါဝင်လုပ်ဆောင်မှု အလွန်နည်းပါးသည့် ကမ္ဘောဒီးယား နှင့် အင်ဒိုနီးရှားနိုင်ငံ⁵³⁸ ကဲ့သို့ နိုင်ငံများနှင့် ဝေမျှနိုင်ရန် အလားအလာ ရှိပါသည်။

အောက်ပါအပိုင်း၌ မတူသောပထဝီ အနေအထားများ၌ ရှိသော လုပ်ရပ်၏ အကျိုးသက်ရောက်မှု များသည် အချင်းချင်း ဆက်နွယ်မှု ရှိနေသည်ကို သိရှိ ထားလျက် နိုင်ငံအတွင်း၊ ဒေသတွင်း၊ နှင့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ကိုးကြပ် လုပ်ကိုင်မှု အခင်းအကျင်းများအတွက် အကျိုးပြုချက်များကို အဆိုပြုထားသည်။

နိုင်ငံတွင်း အခင်းအကျင်းအတွက် အကျိုးပြုချက်များ

- **ဥပဒေ အထောက်အကူပြုမှုများ-** အာဆီယံအသင်းဝင် နိုင်ငံများ၏ ဥပဒေပြုလွှတ်တော်များသည် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေး၏ အကောင်းအရာကို လူ့အခွင့်အရေး နှင့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ပတ်ဝန်းကျင် စံချိန်စံညွှန်းများနှင့် ကိုက်ညီစေလျက် အသေးစိတ် ဆက်လက်ရှင်းလင်းပေးခဲ့သည်။ ထိုအခွင့်အရေးကို တရားဝင် လက်မခံရသေးသော နိုင်ငံများသည် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင် တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေးကို ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေနှင့် ညီသော တရားဝင်လက်ခံမှုက ၎င်းတို့အား အကျိုးကျေးဇူး ရှိစေမည့်အတွက် နှောင့်နှေးမှုမရှိစေဘဲ ယင်းသို့လက်ခံရန် လုပ်ဆောင်ရမည်။ အာဆီယံ အသင်းဝင် နိုင်ငံများမှ ဥပဒေ ပြဋ္ဌာန်းသူများသည် လူ့အခွင့်အရေးများကို ပေါင်းစပ်သည့် ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ ဥပဒေများကို ထုတ်ပြန်မှုအတွက် အခြေတို ပေးကမ်းနိုင်ရန် နှင့် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေးအား ကာကွယ်စောင့်ရှောက်မည့် တရားရုံး ဆုံးဖြတ်ချက်များ အတွက် တရားဝင်လက်ခံမှု ပါရှိသည့် လမ်းကော်ခြင်းများ၌ လေ့လာ သင်ယူထားသော သင်ခန်းစာများ ကို ဖလှယ်နိုင်ပါသည်။ နိုင်ငံများသည် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေးကို နိုင်ငံတွင်း ဥပဒေများနှင့် တရားဝင်လက်ခံသောအခါ ၎င်းတို့သည် နိုင်ငံ၏ တာဝန်များနှင့် ပတ်သက်၍ ရှင်းလင်းပြောဆိုထားမှုကို ထုတ်ဖော်နိုင်သည်။ ဤအခွင့်အရေးအား တရားဝင်လက်ခံခြင်းက ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ ကာကွယ် စောင့်ရှောက်ရေးတွင် အသုံးပြုသည့် အခြေဥပဒေများကို ဖန်တီးနိုင် စေခြင်းတွင်လည်း အထောက်အကူပေးသည်။

- **အချက်အလက်ကို ရယူနိုင်ခြင်း-** နိုင်ငံအကျိုးအမြတ်များသည် ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ အချက်အလက်များကို သင့်လျော်သည့်အချိန်၌ တိုက်ရိုက် တဆင့်ခံ နှင့် ကျယ်ပြန့်စွာ ရယူနိုင်မှု အခွင့်အရေးနှင့် ဥပဒေ များ နှင့် မူဝါဒများက ပံ့ပိုးထားသော လွှတ်လပ်စွာ ပြောဆိုဖော်ပြနိုင်မှုကို အာမခံထားမှုအား သေချာစေရမည်

- **တရားစီရင်ရေး နှင့် အထူးစီမံထားသော ပတ်ဝန်းကျင် တရားရုံးများသို့ ဝင်ရောက်နိုင်ခြင်း ('အစိမ်းရောင် ခုံတန်းရှည်များ')**- မလေးရှား၊ ဖိလစ်ပိုင် နှင့် ယိုးဒယားနိုင်ငံများသည် ပတ်ဝန်းကျင် တရားရုံးများ သို့မဟုတ် သမာဓိခုံအဖွဲ့များရှိသော နိုင်ငံများဖြစ်သည်။⁵³⁹ အခြေခံအုတ်မြစ်များသည် ထိုနိုင်ငံများ၏ အတွေ့အကြုံများမှ သင်ခန်းစာများကို ရယူကာ ၎င်းတို့၏ ကိုယ်ပိုင် 'အစိမ်းရောင် ခုံတန်းရှည်များ' ကိုတည်ဆောက်ရန် ဖြစ်နိုင်စေခြင်း များကို စဉ်းစားကကြံဖော်ပြပါသည်။ ထိုသို့အသင်းအဖွဲ့များသည် တရားရုံး စနစ်များ၏ ထိရောက်မှုကို တိုးတက်စေခြင်း၊ ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ တရားစီရင်မှုအတွက် ထင်သာမင်သော နှင့် ဝင်ရောက်ခွင့်ကို တိုးမြှင့် စေခြင်း နှင့် ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ ဥပဒေတွင် အဆင့်မြင့် အရည်အသွေး ရှိပြီး စံပြုထားသော ကျွမ်းကျင်မှုကို ပေးကမ်းခြင်းတို့တွင် ပံ့ပိုး ပေးနိုင်သည်။⁵⁴⁰ အာဆီယံအသင်းဝင် နိုင်ငံများမှ တရားသူကြီးများသည် ၎င်းတို့၏ နိုင်ငံများရှိ စင်စစ်ဖြစ်သော တရားစီရင်ရေးနှင့် ပြန်လည်ကုစား ရေးများသို့ ဝင်ရောက်နိုင်ရာတွင် ရှိသည့်စိန်ခေါ်မှုများ နှင့် အခွင့်အလမ်းများကို ဆွေးနွေးနိုင်သည်။ ထိုဆွေးနွေးပေးခြင်းအတွက် များသည် တရားသူကြီးများအား ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ အမှုကိစ္စများ၌ လူ့အခွင့်အရေးများ နှင့် ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ ဥပဒေများတွင် အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုမှုကို တစ်သမတ်တည်း ဖြစ်စေရန် ကျွမ်းကျင်မှုရှိစေရန်၊ လက်ရှိဥပဒေများကို အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုရာတွင် ဆန်းသစ်ထွင်မှုကို ကျင့်သုံးနိုင်စေရန်၊ နှင့် လူ နှင့် သဘာဝ၏ အကျိုးစီးပွားအတွက် လက်ရှိ ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ စိန်ခေါ်မှုများကို တုံ့ပြန်နိုင်သည့် အမေပြုအမည် ရှိသော ဆုံးဖြတ်ချက်များကို ချမှတ်နိုင်စေရန် ပံ့ပိုးပေးသည်။

အရှေ့တောင်အာရှ တရားသူကြီးများက ၎င်းတို့၏လုပ်ဆောင်မှုတွင် ကျားမရွေးထောင် အမည်ကို အသုံးပြုခြင်းအတွက် လမ်းညွှန်ကို လက်ခံကျင့်သုံးသည့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ဥပဒေဥပဒေများ ကော်မရှင် အစည်းအဝေး

538. Nurhaya Muchtar, 'Country Report: Journalists in Indonesia' *Worlds of Journalism* (2016)
 539. George Rock Pring and Catherine Kitty Pring, 'Environmental Courts & Tribunals: a Guide for Policy Makers' (UNEP, 2016)
 540. ibid

- **ခေါင်းဆောင်မှု ဖွံ့ဖြိုးရေး-** တာဝန်ရှိသူများ နှင့် အခွင့်အရေးများ လက်ဝယ်ထိန်းသိမ်း ထားသူများသည် အားလုံး တစ်ယောက်မကျန် အတွက် ပတ်ဝန်းကျင် ဆိုင်ရာ ဥပဒေအား လေးစားလိုက်နာရန် နှင့် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် လူ့အခွင့်အရေးအား အကောင်အထည်ဖော်မှုကို ပံ့ပိုးရန် ရေရှည်ချဉ်းကပ်မှု၏ အစိတ်အပိုင်း အနေနှင့် နောက်မျိုးဆက်၏ ခေါင်းဆောင်များကို လုပ်ပိုင်ခွင့် ပေးနိုင် ရေးအတွက် အမျိုးသမီးများ နှင့် လူငယ်များနှင့် အတူဆောင်ရွက် လုပ်ကိုင်ရမည်။

- **NHRIs-** NHRIs များကို တည်ထောင်ပေးပြီးဖြစ်သော အာဆီယံအသင်းဝင် နိုင်ငံများသည် လူ့အခွင့်အရေးများကို ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ ကိစ္စများ၌ ၎င်းတို့၏ လုပ်နိုင်စွမ်းရည်ကို အသုံးပြုရာတွင် အဆက်မပြတ် တိုးတက်မှု များတွင် ထိတွေ့လုပ်ဆောင်ရမည်။ NHRIs သည် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် လူ့အခွင့်အရေး၏ ရုပ်ပုံအပေါ် လိုအပ်ချက်များကို ဆက်လက် အသေးစိတ် ရှင်းလင်းပုံပြင်ပညာ သောအန္တရာယ် ကင်းသောရေ နှင့် လုံလောက်သော မိလ္လာရေဆိုးနုတ် စနစ်၊ သန့်ရှင်းသောလေ၊ ဘေးအန္တရာယ် ကင်းသောရာသီဥတု ကျန်းမာရေးနှင့် ညီညွတ်ပီပြင် ရေရှည်တည်တံ့သော အစားအစာ ထုတ်လုပ်မှု၊ ကောင်းမွန်သော မတူကွဲပြားသည့် အပင်နှင့်တိရစ္ဆာန်များ နှင့် သက်ရှိဖွံ့ဖြိုးမှု စနစ်များ၊ နှင့် အလုပ်လုပ်ကိုင်ရန်၊ ပညာသင်ရန် နှင့် ဆော့တစ်ရန် အဆင်မပြေသော ပတ်ဝန်းကျင်။ NHRIs သည် အဆိုပါ အခွင့်အရေး၏ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းဆိုင်ရာ အမြေပြုထောင်များ အပါအဝင် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေး အတွက် ထောက်ခံအားပေးသည့် နည်းလမ်းသစ်များကိုလည်း အကဲဖြတ် ပြီးတိုးမြှင့်ဆောင်ရွက်ရမည်။ အခြား ပတ်ဝန်းကျင်နှင့် ဆက်သွယ်သော လူ့အခွင့်အရေးများ၏ 'စိမ်းလန်းစိုပြေမှု' ကို စောင့်ရှောက် ပျိုးထောင် နေသော NHRIs သည် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေးအား တရားဝင် လက်ခံခြင်း မရှိသေးသော နိုင်ငံများ၌ ၎င်း၏ တရားဝင် လက်ခံခြင်းအတွက် အလျင်အမြန် လုပ်ဆောင်နိုင်သော ကဏ္ဍ တစ်ခုရှိပါသည်။ ကမ္ဘာ့မဟာမိတ် နိုင်ငံတွင်း လူ့အခွင့်အရေး အဖွဲ့အစည်းများက တရားဝင်အသိအမှတ်ပြုသော NHRIs မရှိသေးသော နိုင်ငံများအား ၁၉၉၃ UN အထွေထွေ အစည်းအဝေးမှ လက်ခံ ကျင့်သုံးသော အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ NHRIs စံချိန်စံညွှန်းများရှိ Paris ဥပဒေသများနှင့် ကိုက်ညီစေလျက် ၎င်းကိုတည်ထောင်ဖွဲ့စည်းရန် အားပေးသည်။ အရှေ့တောင်အာရှရှိ NHRIs များသည် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေးနှင့် ပတ်သက်သော ကိစ္စရပ်များအတွက် အချင်းချင်း ချိတ်ဆက်နေသော စိန်ခေါ်မှုများနှင့် ဒေသတွင်းနှင့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ လုပ်ဆောင်မှု အခွင့်အလမ်းများကို ဆွေးနွေးနိုင်သည့် ဒေသတွင်းရှိ နိုင်ငံတွင်း လူ့အခွင့်အရေး အဖွဲ့အစည်းများ ပူးပေါင်းထားသော Asia Pacific Forum (အာရှ ပစိဖိတ် ဆွေးနွေးပွဲ) ၌ ပူးပေါင်းဆွေးနွေးနိုင်သည်။

ဒေသတွင်း လုပ်ရပ်

သဘောတူညီချက်များ

အာဆီယံတွင် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခုကို လူ့အခွင့်အရေး အခြေတစ်ခု အနေနှင့် သိရှိထားသည်။ သို့ရာတွင် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခုကို ရရှိရန် အခွင့်အရေး၏ ရုပ်ပုံအပေါ် လိုအပ်ချက် များကို တရားဝင် လက်ခံရာတွင် နိုင်ငံများတွင် အမျိုးမျိုး ကွဲပြားမှုများစွာ ရှိနေပါသည်။ အလားတူပင်၊ နိုင်ငံများသည် အကောင်အထည်ဖော်ရာတွင် မတူသော စံချိန်စံညွှန်းများ နှင့် အဓိပ္ပါယ် ဖွင့်ဆိုမှုများကို အသုံးပြုသည့် အားလျော်စွာ ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင် တစ်ခုကို ရရှိရန် အခွင့်အရေး၏ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းဆိုင်ရာ လိုအပ်ချက်များဖြစ်သည်။ အချက်အလက်ကို ရယူနိုင်မှု၊ အများပြည်သူ ပူးပေါင်း လုပ်ဆောင်မှု နှင့် ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ ကိစ္စများ၌ တရားစီရင်ရေး နှင့် ပြန်လည်ကုစားရေးတို့တွင် ဝင်ရောက်နိုင်မှု သည် နိုင်ငံတွင်း နည်းလမ်းတည်ဆောက်မှု များတွင် များစွာမှီခို နေသေးသည်။

အာဆီယံက တွန်းအားပေးသည့် ဥပဒေရေးရာ မူဘောင်အား လက်ခံကျင့် သုံးခြင်းသည် ဒေသ၏ အထွေအကူအညီအားသာချက်များ၊ လုပ်နိုင်စွမ်းရည်များ နှင့် ခွဲထွက်သုံးသည့်စံများ ကိုအသုံးပြု၍ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ စံချိန်စံညွှန်းများ နှင့် ကိုက်ညီစေသည့် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေး

ကို ထပ်မံဖွံ့ဖြိုးစေနိုင်သည်။ အဆိုပါ ဒေသတွင်းမူဘောင်အား ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေးနှင့် ပတ်သက်သည့် အခြား ဥပဒေအရ မဖြစ်မနေ လိုက်နာရမည့် သဘောတူညီချက်များ၊ မဟာဗျူဟာများ၊ မူဝါဒများ၊ နှင့် လုပ်ရပ်အစီအမံများကို အသိပေးရာတွင် အသုံးပြုနိုင်ပြီး အခြားအခြေ ကျသော အခွင့်အရေးများနှင့် တစ်သမတ်တည်းဖြစ်သည့် ၎င်း၏ တရားဝင်လက်ခံမှုအား တိုးမြှင့်စေနိုင်သည်။ ၎င်းသည် နယ်နိမိတ်ကျော်ဖြတ် ဖြစ်ပေါ်သော ပတ်ဝန်းကျင်ထိခိုက်မှု အကဲဖြတ်မှုအတွက် အာဆီယံ သဘော တူညီချက် ရရှိစေရာ၌ လက်ရှိလုပ်ကိုင် ဆောင်ရွက်မှုကိုလည်း ပြည့်စုံ စေလိမ့်မည်။ ထို့ပြင် ၎င်းသည် တစ်နိုင်ငံစီက တာဝန်ယူဆောင်ရွက်သော ကွဲလွဲသော လုပ်နည်းကိုင်နည်းများမှ အာဆီယံအသင်းဝင် နိုင်ငံများ၏ ၎င်းတို့၏ ဝေမျှထားသော ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ စိန်ခေါ်မှုများ နှင့် ၎င်းတို့၏ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးများ နှင့် ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ ကတိကဝတ် များအား အသိအမှတ်ပြုသည့် နိုင်ငံတွင်း တွန်းအားလည်းဖြစ်၊ ဒေသတွင်း ပိုင်ဆိုင်မှုလည်းဖြစ်သည့် မဟာဗျူဟာနည်းလမ်းများ ဖြစ်သော 'အာဆီယံ နည်းလမ်း' ၏ဆင့်ကဲဆင့်ကဲ ကြီးထွားမှုကို ပံ့ပိုးကူညီလိမ့်မည်။

ဒေသတွင်းသဘောတူညီချက်က အာဆီယံအသင်းဝင် နိုင်ငံများအား ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေးအား စုပေါင်း၍ အလေးထားရန်၊ ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ရန် နှင့် ပြည့်ဆည်းရန် အတွက် မဟာဗျူဟာကျသော နည်းလမ်းများကို ပေးနိုင်ပါသည်။ ဤအဘောင် အလိုက်တင်ပြသော အစီရင်ခံစာ၏ လိုက်လျောညီထွေဖြစ်သည့် အခန်းများမှ တွေ့ရှိချက်များက ဤအခွင့်အရေးအား တရားဝင်လက်ခံခြင်းကို အားကောင်း စေမည့် ကွဲပြားခြားနားသော ချဉ်းကပ်မှု အများအပြားကို ပြသပါသည်။ ထိုချဉ်းကပ်မှုများသည် သီးခြားစီရပ်တည် ဖြစ်ပေါ်နေသောအရာများမဟုတ်ဘဲ စုပေါင်းညှိနှိုင်းကာ ကြိုးပမ်းရမည့် အရာများဖြစ်သည်။ ချဉ်းကပ်မှုများတွင် အောက်ပါတို့ပါဝင်နိုင်သည်-

၁။ အာဆီယံအသင်းဝင် နိုင်ငံများသည် အချက်အလက်များကို ရယူခြင်း၊ ဆုံးဖြတ်ချက်ချခြင်းတွင် အများပြည်သူ ပူးပေါင်း ဆောင်ရွက်ခြင်း နှင့် နိုင်ငံအားလုံးအတွက် ရရှိနိုင်သည့် ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ ကိစ္စရပ်များအား တရားစီရင်ရာတွင် ဝင်ရောက်နိုင်ခြင်း (Aarhus တွန်းပေးခြင်း) တို့အတွက် သဘောတူညီချက်ကို တစ်နိုင်ငံစီက သဘောတူညီနိုင်သည်။

၂။ နိုင်ငံများသည် Aarhus တွန်းပေးခြင်း နှင့် Escazú စာချုပ်တို့မှ ရရှိထားသော သင်ခန်းစာများကို အသုံးပြုကာ ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေးအတွက် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းဆိုင်ရာ လိုအပ်ချက်များကို အာရုံစိုက်သော အာဆီယံ ဒေသတွင်း သဘောတူညီချက် အသစ်ကို ဖန်တီးနိုင်သည် (အခန်း ၆ ကိုကြည့်ပါ။)။ ထိုသဘောတူညီချက်က လေးနက်စွာ ဖော်ပြထားသော အခြေ ဥပဒေသများက ကာကွယ် စောင့်ရှောက်ပေးသည်မှာ-

- လက်ရှိ နှင့် အနာဂတ်မျိုးဆက်များ၏ ဘေးကင်းသော၊ သန့်ရှင်းသော နှင့် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေးများ၊
- ၎င်းတို့၏ အခွင့်အရေးများကို ရယူကျင့်သုံးနိုင်စေရန် ဘေးကင်းပီပြင် အထောက်အကူပြုသော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခုကို ရရှိထားသည့် အများပြည်သူ
- ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ အချက်အလက်များကို ရယူနိုင်ရန်၊ အများ ပြည်သူ ပူးပေါင်းလုပ်ဆောင်နိုင်ရန်၊ နှင့် ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ ကိစ္စရပ် များ၊ နှင့်
- တရားစီရင်ရာတွင် ဝင်ရောက်နိုင်ရန်၊ အမျိုးသမီးများ၊ မိန်းကလေး များ၊ တိုင်းရင်းသား လူမျိုးများ နှင့် ပြဿနာများ၏ ဒဏ်ကိုခံစားရနိုင်ဖွယ် ရှိသော အခြေအနေများ တွင်ရှိသောသူများ အတွက် တိုးမြှင့် တာဝန်ယူမှု များကို ထည့်သွင်း စဉ်းစားရန်လျက် ထိုအခွင့်အရေးများ။

အဆိုပြုထားသော သဘောတူညီချက်တွင် ပါဝင်နိုင်သေးသည်မှာ-

- ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေး ကာကွယ်သူများက ၎င်းတို့၏ အခွင့်အရေးများကို ရယူကျင့်သုံးနေစဉ် ခံစားရသော ခြိမ်းခြောက်မှု သို့မဟုတ် တိုက်ခိုက်မှုများကို ကာကွယ်ခြင်း၊ စုံစမ်းစစ်ဆေးခြင်း နှင့် အပြစ်ပေးခြင်းတို့အတွက် သင့်လျော်သော ဆောင်ရွက်ချက်များကို ဆောင်ရွက်နိုင်ရန် နိုင်ငံများ၏ တာဝန်၊

- ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ အချက်အလက်များကို စုစည်းရန်နှင့် ဖန့်ဖြူးရန် အများပိုင်သို့ အာဏာပိုင်အဖွဲ့အစည်းများနှင့် MEAs နှင့် UN လူ့အခွင့်အရေးများ ဇာတိသဘောတူညီချက် စာချုပ်များတွင် သဘောတူထားသည့် အဖွဲ့အစည်းများ၏ တာဝန်။

- UN ၏ စီးပွားရေးလုပ်ငန်းနှင့် လူ့အခွင့်အရေးများအတွက် လမ်းညွှန် ဥပဒေသများ နှင့် နိုင်ငံမျိုးစုံဆိုင်ရာ စီးပွားရေး လုပ်ငန်းများအတွက် OECD လမ်းညွှန်ချက်များကို ထင်ဟပ်စေသည့် လူ့ပိုင်ခွင့် အခွင့်အရေးများကို လေးစားလိုက်နာရန် ကုမ္ပဏီများ၏ တာဝန်များ နှင့်

- လိုက်နာမှု နှင့် ပြန်လည်သုံးသပ်မှုအတွက် လုပ်နည်းကိုင်နည်း များကဲ့သို့ ဒေသတွင်း သဘောတူညီချက်ကို အကောင်အထည် ဖော်ပြခြင်းတွင် တိုးတက်မှုရှိစေရန် အစီအစဉ်တစ်ခု တို့ဖွဲ့သည့်။

၃။ နိုင်ငံများသည် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေး၏ ရုပ်ဝတ္ထု နှင့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းဆိုင်ရာ လိုအပ်ချက်များ နှစ်မျိုးစလုံးကို ဖော်ထုတ်သည့် တိကျသော အာဆီယံ သတ်မှတ်ချက် တစ်ခုကို ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးနိုင်ပါသည်။ ထိုကဲ့သို့ သတ်မှတ်ချက်တစ်ခုက အာဆီယံ အသင်းဝင်နိုင်ငံများအား ထိုအခွင့်အရေးအရေးနှင့် ပတ်သက်သော ၎င်းတို့၏ လူ့တာဝန်များ အတွက် အပြည့်အဝဆိုင်ရာ စံချိန်စံညွှန်းများအရ ရှင်းလင်းပြန်သော လမ်းညွှန်ချက်ကို ပေးနိုင် လိမ့်မည်။ အထက်တွင် ကောက်ကောက်ပြီး ဖော်ထားသော လုပ်ထုံး လုပ်နည်းဆိုင်ရာ လိုအပ်ချက်များအပြင်၊ ထိုစာချုပ်က ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင် တစ်ခုရရှိရန် အခွင့်အရေး ၏ရုပ်ဝတ္ထုဆိုင်ရာ လိုအပ်ချက်များကို UN အထူးအစီရင်ခံစာ၏ လူ့အခွင့်အရေးများ နှင့် ပတ်ဝန်းကျင်ကို အောက်ပါတို့ဖွဲ့ ဖော်ပြထားသကဲ့သို့ပင် အသေးစိတ် ရှင်းလင်း၍လည်း ပြနိုင်ပါသည်-

- သန့်ရှင်းသောလေ၊
- ဘေးအန္တရာယ်ကင်းသော ရာသီဥတု၊
- ဘေးအန္တရာယ်ကင်းသော သောက်ရေနှင့် လုံလောက်သော မိလ္လာရေဆိုးနုတ်စနစ်၊
- ကျန်းမာရေးနှင့် ညီညွတ်ပီပြီ ရေရှည်ထုတ်လုပ်နိုင်သော အစားအစာ၊
- အဆိပ်ကင်းစင်သော ပတ်ဝန်းကျင်များတွင် အလုပ်လုပ်ရန်၊ ပညာသင်ရန် နှင့် ဆော့ကစားရန်၊ နှင့်
- ကောင်းမွန်သော မတူကွဲပြားသည့် အပင်နှင့်တိရစ္ဆာန်များ နှင့် သက်ရှိဖွံ့ဖြိုးတည်မှု စနစ်များ။

အဖွဲ့အစည်းဆိုင်ရာ အစီအမံများ

အခန်း ၄ တွင် ဆေးနွေးခဲ့သည့်အတိုင်း နားလည်သဘောပေါက်မှု နှင့် အကောင်အထည်ဖော်မှုကို တိုးမြှင့်စေသည့် ကြံ့ခိုင်လုပ်ဆောင်နိုင်သော အပိုင်းလိုက် လုပ်ရပ်ကို ဆောင်ရွက်နိုင်ရေးအတွက် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင် တစ်ခုရရှိရန် အခွင့်အရေးကို တရားဝင်လက်ခံသည့် ဒေသအဆင့် ဥပဒေရေးရာ မူဘောင်တစ်ခုကို အဖွဲ့အစည်းဆိုင်ရာ အစီအမံများဖြင့် အကောင်အထည်ဖော် သင့်ပါသည်။ ထိုအစီအမံများတွင် အောက်ပါတို့ပါရှိနိုင်သည်-

၁။ အာဆီယံသည် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင် တစ်ခုရရှိရန် အခွင့်အရေးနှင့် ဆက်နွယ်သော လေ့လာမှုများ လက်ခံဆောင်ရွက်ခြင်း၊ ဆွေးနွေးပွဲများ စည်းရုံးခြင်း၊ အချက်အလက်များ ဖန့်ဖြူးခြင်း၊ ကွင်းဆင်းခရီးများ ထွက်ခွာခြင်း နှင့် ဥပဒေသများနှင့် လမ်းညွှန်ချက်များကို ဖန်တီးခြင်း နှင့် အသေးစိတ် ရှင်းလင်းပြခြင်းတို့ အပါအဝင် သီးသန့် ကိစ္စများအတွက် ပြန်လည်သုံးသပ်မှု နည်းလမ်းတစ်ခုကို သုတေသန ပြုခြင်း နှင့် စောင့်ကြည့်ခြင်း တို့နှင့်အတူ ဆောင်ရွက်နိုင်စေရန် ဖန်တီးနိုင်ပါသည်။ ထိုကဲ့သို့ နည်းလမ်းတစ်ခုက ASEAN Centre

for Biodiversity (မတူကွဲပြားသည့် အပင်နှင့် တိရစ္ဆာန်များအတွက် အာဆီယံစင်တာ)၊ ASEAN Centre for Energy (စွမ်းအင်အတွက် အာဆီယံစင်တာ)၊ နှင့် ASEAN Institute for Green Economy (စိမ်းလန်းစိုပြေသော စီးပွားရေးအတွက် အာဆီယံအဖွဲ့အစည်း) တို့ကဲ့သို့ ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ အဖွဲ့အစည်းများ နှင့် မူဝါဒ စင်တာများတွင် လူ့အခွင့်အရေးအား သဘောပေါက် နားလည်ခြင်းကို ပိုမိုတိုးမြှင့် နိုင်စေသည်။ ၎င်းသည် လိုက်နာဆောင်ရွက်မှု၏ အကောင်အထည် ဖော်ပြခြင်း နှင့် အကဲဖြတ်ခြင်းတို့ကို ပိုမိုတိုးမြှင့်စေမည့် လက်တွေ့နှင့် အတွေ့အကြုံအခြေသော ကိရိယာများ နှင့် မူဝါဒ အကဲဖြတ်ချက်များ ကိုလည်း ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက် စေနိုင်ပါသည်။ ၎င်းသည် AICHR နှင့် ASEAN Commission on the Promotion and Protection of the Rights of Women and Children (ACWC) (အာဆီယံ အမျိုးသမီးများနှင့် ကလေးများ၏ အခွင့်အရေးကို တိုးမြှင့်ရေး နှင့် ကာကွယ်စောင့်ရှောက် ရေးကော်မရှင်) တို့၏ လုပ်ငန်းကို အကောင်အထည် ဖော်ပေးလိမ့်မည်။

၂။ အာဆီယံသည် ၎င်း၏ ကာကွယ်စောင့်ရှောက်မှု လုပ်ပိုင်ခွင့်ကို ပိုမိုအားကောင်းစေရန် နှင့် ဘေးကင်းသော၊ သန့်ရှင်းသော နှင့် ရေရှည်တည်တံ့သော ပတ်ဝန်းကျင် တစ်ခုအတွက် အခွင့်အရေး အပါအဝင် AHRD ဌာနတစ်ခု သတ်မှတ်ထားသော လူ့အခွင့်အ ရေးများ၏ ပီပြင်မှုစံသော စာရင်းကို လက်တွေ့ကျင့်သုံးရန် AICHR ၏ လိုအပ်မှုများ ရည်ညွှန်းချက်ကို မွမ်းမံပြန်ဆင်သင့်သည်။ ထိုရောက်သော ပြန်လည်ကုစားခြင်းကို လူများက ရယူနိုင်စေရန် AICHR သို့မဟုတ် အထက်တွင်ဖော်ပြခဲ့သည့် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေးအတွက် ပြန်လည်သုံးသပ်မှု ကော်မတီသည်-

- ပြဿနာများ၏ ဒဏ်ကိုခံစားရသူများက ၎င်းတို့၏ တိုင်တန်းမှုများကို မှတ်တမ်းထားရှိနိုင်သည့် ခိုင်မာအားကောင်းသော တိုင်တန်းမှု နည်းလမ်း တစ်ခုကို သတ်မှတ်ရန်၊
- အသင်းဝင်နိုင်ငံများအား အချက်အလက်များကို ပေးကမ်းစေရန်၊ ကေပြန်ချက်များကို ထုတ်ပြန်စေရန်၊ နှင့် လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ အဖွဲ့ အစည်းများနှင့် ဆွေးနွေးတိုင်ပင်စေရန် တောင်းဆိုခြင်းဖြင့် လူ့အခွင့် အရေး ပြဿနာများ နှင့် ချိုးဖောက်မှုများကို တုံ့ပြန်ရန်၊
- ၎င်း၏ လုပ်ရပ်များနှင့် ဆုံးဖြတ်ချက်ချခြင်း လုပ်ငန်းစဉ်များကို အကောင်အထည်ဖော် လုပ်ဆောင်သောအခါ CSOs နှင့် ပတ်ဝန်းကျင် ဆိုင်ရာ အခွင့်အရေးများကို ကာကွယ်သူများအား ထိတွေ့ လုပ်ဆောင်စေရန်၊
- အစိုးရအဖွဲ့များနှင့် အရပ်သား အသင်းအဖွဲ့အစည်းများက အရည်အချင်း ပြည့်မီသော ကိုယ်စားလှယ်လောင်းများကို အဆိုပြုနိုင် သည့် ပွင့်လင်းမပြေသာသော AICHR ရွေးချယ်မှု စနစ်တစ်ခုကို ဖန်တီးရန်၊⁵⁴¹ နှင့်
- ရွေးချယ်တင်မြေပြက်ထားသော AICHR ကော်မရှင် အဖွဲ့ဝင်များသည် ၎င်းတို့ နိုင်ငံ၏ ကိုယ်စားများအနေနှင့် မဟုတ်ဘဲ လွှပ်လပ်သော ကျွမ်းကျင်သူများ အနေနှင့် ဆောင်ရွက်နိုင်သည့် လုပ်ပိုင်ခွင့်ကို ရရှိစေရန်။⁵⁴²

၃။ ကိုယ်ပိုင် NHRIs များကိုသတ်မှတ် ထူထောင်ပေးသော အာဆီယံ အသင်းဝင် နိုင်ငံများသည် အာဆီယံနိုင်ငံတိုင်း၌ NHRIs များထူထောင်မှု ကို တိုးမြှင့်နိုင်ရန် မထူထောင်ရသေးသော နိုင်ငံများနှင့် ပူးပေါင်း ဆောင်ရွက်ရမည်။ နိုင်ငံများသည် အသိပညာများနှင့် အတွေ့အကြုံများ ကို အခြားအာဆီယံအသင်းဝင် နိုင်ငံများနှင့် မျှဝေခြင်းဖြင့် ၎င်းတို့ ကျင့်သုံးမှု များ၏ အဆက်မပြတ် တိုးတက်မှုကို တာဝန်ယူ ဆောင်ရွက်ရမည်။

541. Desi Hanara, 'A Decade in Review: Assessing the Performance of The AICHR to Uphold the Protection Mandate' (Forum- Asia, 2019) 5-6
 542. See Eric Paulsen et al, 'A Decade in Review: Assessing the Performance of the ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights' (Forum Asia, 2019)

လုပ်ဆောင်နိုင်မှု စွမ်းရည်မပြည့်မီမားစေခြင်း နှင့် အများပြည်သူ ထိတွေ့လုပ်ဆောင်မှု

ဥပဒေများကို ထုတ်ပြန်ခြင်းနှင့် လက်အောက်ခံ အဖွဲ့အစည်းအသစ်များကို တည်ထောင်ခြင်းကို လက်ရှိ အာဆီယံ အဖွဲ့အစည်းများ၏ လုပ်ဆောင်နိုင်မှု စွမ်းရည်များကို ပိုမိုတိုးတက် ခိုင်မာစေခြင်း နှင့် လက်ချင်း ချိတ်ဆက် လုပ်ဆောင်ရမည်။ သစ်တောများပန်းတီးစေမှု၊ တရားမဝင်သော သစ်လုပ်ငန်း၊ နှင့် ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ ဥပဒေများကို ချိုးဖောက်ခြင်း ကဲ့သို့ ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ စီမံခန့်ခွဲမှုများကို တုံ့ပြန်နိုင်မှုနှင့် ပတ်သက်သော ပေးဆွဲ ဆွေးနွေးမှု များကို လုပ်ဆောင်ခဲ့သည့် ပတ်ဝန်းကျင်အတွက် အာဆီယံ တရားရုံးချုပ် စားပွဲပိုင်းများ အပါအဝင် ဆန်းသစ်တီထွင်မှုများသည် ဒေသတွင်း၌ ပေါ်ထွက်ပေါ်ပေါက် ဖြစ်ပါသည်။⁵⁴³ ထိုစားပွဲပိုင်းများသည် ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ ကိစ္စများကို ဖေ့စ်ဘွတ်ခ် နှင့် တရားမျှတမှုကို ရရှိခြင်းကို အားကောင်းစေရန် ပတ်ဝန်းကျင် တရားရုံးများ သို့မဟုတ် 'အစိမ်းရောင် ခုံတန်းရှည်များ' ၏ အရေးကြီးပုံကို ဆွေးနွေးခဲ့ပုံဖြစ်ပါသည်။⁵⁴⁴

ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ သို့မဟုတ် လူ့အခွင့်အရေးများကို ချိုးဖောက်ခြင်းများ အတွက် ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခြင်း နှင့် စောင့်ရှောက်ခြင်းတွင် ဒေသတွင်းနှင့် နိုင်ငံတွင် ဥပဒေနှင့် မူဝါဒ ပြဌာန်းသူများ၊ ပြည်သူ့ဝန်ထမ်းများ၊ တရားရုံးများ၊ ကုမ္ပဏီများ၊ ရင်းနှီးမြှုပ်နှံသည့် အဖွဲ့အစည်းများ၊ အရပ်သား အသင်းအဖွဲ့များ (CSOs)၊ ဒေသတွင်း အသိုက်အဝန်း အုပ်စုများ၊ ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ စီမံဆောင်ရွက်သူများ၊ NHRIs၊ ကုန်သွယ်မှု ယူနီယံများ၊ ပညာသင်ကြားမှု အဖွဲ့အစည်းများ၊ နှင့် လူထုဆက်သွယ်ရေး မီဒီယာများက အပြည့်အဝ ထိတွေ့လုပ်ဆောင်မှုများ လိုအပ်လိမ့်မည်။ ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေးအတွက် လက်ရှိ မူဝါဒ မူဘောင်များက နိုင်ငံများအား အဓိက တာဝန်ရှိသူများအနေနှင့် သတ်မှတ်သော်လည်း အာဆီယံသည် အစိုးရပတ်ဝန်းကျင်သာ ချဉ်းကပ်နည်းမှ ကျော်လွန်ကာ ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေး ကာကွယ်သူများ ကဲ့သို့ ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ ကာကွယ်ရေးနှင့် လူ့အခွင့်အရေးများတွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်သော သူများအပါအဝင် ကျယ်ပြန့်သော လုပ်ဆောင်သူများ အုပ်စုအား ထိတွေ့လုပ်ဆောင် စေခြင်းသို့လည်း ပေးပို့လေ့ရှိပါသည်။

စီးပွားရေးလုပ်ငန်းများ၊ ကော်ပိုရေးရှင်းများ နှင့် ဒေသတွင်း ဖွံ့ဖြိုးမှု အဖွဲ့အစည်းများသည် တာဝန်ရှိသူများဖြစ်ပြီး ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေးနှင့် ပတ်သက်သော ၎င်းတို့၏ တာဝန်များကို သိရှိရန် လိုအပ်ပါသည်။ ထိုတာဝန်များ၏ အကောင်အထည် ပြုစုမှု အကောင်အထည် ဖော်ရန် လမ်းကဏ္ဍများ၊ နှင့် လိုက်နာမှု မရှိခြင်းတို့ကို သိရှိနားလည်ရန် ၎င်းတို့သည် လုပ်ဆောင်နိုင်မှု စွမ်းရည်များကို မပြည့်မီမားစေရန် လိုအပ်ပါသည်။ သို့ဖြစ်သော်လည်း အာဆီယံသည် တာဝန်ရှိသူများ နှင့် အခွင့်အရေး လက်ဝယ်ထိန်းသိမ်း ထားသူများအား ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေး၊ UN လမ်းညွှန် ဥပဒေများကို စီးပွားရေးလုပ်ငန်းနှင့် လူ့အခွင့်အရေးအတွက် အ ကောင်အထည်ဖော်ခြင်း နှင့် နိုင်ငံမျိုးစုံဆိုင်ရာ စီးပွားရေး လုပ်ငန်းများအတွက် OECD လမ်းညွှန်ချက်များ နှင့်ပတ်သက်သော ၎င်းတို့၏ တာဝန်များ၌ ကျွမ်းကျင်မှုများနှင့် အသိပညာများကို မျှဝေနိုင်ရန် နှင့် တိုးမြှင့်နိုင်ရန် အစီအစဉ်သစ်များဖြင့် ပံ့ပိုးပေးရမည်။ ထိုသို့လုပ်ဆောင်ခြင်းသည် အာဆီယံအား ၎င်း၏ ကိုယ်ပိုင် နည်းပညာဆိုင်ရာ လုပ်ဆောင်နိုင် စွမ်းရည်ကို ဖွံ့ဖြိုးစေခြင်းအတွက် အလားအလာ ကောင်းသော ပံ့ပိုးမှုကို ရရှိစေပုံ၊ ဆန်းသစ်တီထွင်မှုကို တိုးမြှင့်စေသည်။ ဥပမာ၊ ပွင့်လင်းမြေသာယာ နှင့် စီးပွားရေးလုပ်ငန်း ဆောင်ရွက် လုပ်ကိုင်မှုများ၏ ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာကို စောင့်ကြည့်ခြင်း၌ ဝင်ရောက် လုပ်ဆောင်နိုင်မှုအတွက် ဆောင်ရွက်ချက်များ။

အာဆီယံနှင့် ၎င်း၏ ဖွံ့ဖြိုးမှု မိတ်ဖက်များသည် အာဆီယံအဖွဲ့အစည်းများ၏ လုပ်ဆောင်နိုင် စွမ်းရည်ကို မပြည့်မီမားစေရမည်။ ထိုအဖွဲ့အစည်းများတွင် ရာသီဥတုပေးပို့လဲခြင်းအတွက် အာဆီယံ အလုပ်အမှုဆောင်အဖွဲ့၊ ရေ အရင်းမြစ်များ စီမံခန့်ခွဲမှုအတွက် အာဆီယံ အလုပ်အမှုဆောင်အဖွဲ့၊ ပတ်ဝန်းကျင်တွင် ရေရှည် တည်တံ့နိုင်သော မြို့များအတွက် အာဆီယံ အလုပ်အမှုဆောင်အဖွဲ့၊ နှင့် အာဆီယံ အပိုင်းကဏ္ဍအလိုက် လုပ်ပိုင်ခွင့် ရှိသူများ၊ လူ့အခွင့်အရေးများအတွက် အပိုင်းကဏ္ဍ ဖြေရှင်းချက်ရှိ လုပ်ပိုင်ခွင့် ရှိသူများ၊ ဘေးဒုက္ခ အန္တရာယ် လျော့ပါးစေရေး နှင့် ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ရေး အစီအစဉ်များ ပါဝင်သည်။ ဤလုပ်ဆောင်နိုင်စွမ်းရည်ကို အားကောင်းစေသည့် ချဉ်းကပ်မှုတွင် အာဆီယံ အဖွဲ့အစည်းများ၊ စီမံခန့်ခွဲရေးဆိုင်ရာ၊ ဥပဒေ ပြုပြင်ဆင်ရာ နှင့် တရားစီရင်ရေး ရုံးများတွင် တာဝန်ထမ်းဆောင်နေသော ပြည်သူ့အရာရှိများ နှင့် NHRIs ရှိကျင့်သုံးသူများ၊ CSOs၊ မီဒီယာ နှင့် ပုဂ္ဂလိက အပိုင်းကဏ္ဍ အဖွဲ့အစည်းများ၏ ဝန်ထမ်းများအတွက် လေ့ကျင့်သင်ကြားခြင်း နှင့် အချင်းချင်း သင်ယူမှုကို ပါရှိစေရမည်။

MEAs နှင့်ပတ်သက်သော မဟာဗျူဟာများ

အာဆီယံ အသင်းဝင်နိုင်ငံများသည် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေး နှင့် ဆက်သွယ်သော MEAs အများအပြားကို တစ်နိုင်ငံစီအနေဖြင့် သဘောတူညီကြပါသည်။ သို့ဖြစ်ရာ၊ နိုင်ငံအင်အားအားများ နှင့် အခြေအုတ်စုများသည် MEAs အမျိုးမျိုးက တည်ထောင်ထားသော Conferences of Parties (CoPs) (သဘောတူညီချက်ကို ဆုံးဖြတ်ချက်ချသည့် အဖွဲ့ချုပ် အစည်းအဝေး) သို့တက်ရောက်ကြပါသည်။ ၎င်းအစည်းအဝေး၌ ထိုကဲ့သို့ ဆုံးဖြတ်ချက်များ အကောင်အထည် ဖော်နိုင်စေရန် ပုံမှန်တွေ့ဆုံကြပါသည်။ ထိုအစည်းအဝေးများသည် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ဥပဒေရေးရာ စနစ်များတွင် အရေးကြီးသော ကဏ္ဍတစ်ခုအဖြစ် ပါဝင်ပြီး နိုင်ငံများ၏ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ဥပဒေရေးရာ တာဝန်များကို များစွာဂယက်ရိုက်မှု များရှိပါသည်။⁵⁴⁵ ၎င်းတို့သည် သဘောတူညီသူများ၏ စာချုပ်များပါ တာဝန်များကို 'ထုထေစေခြင်း' ဖြစ် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ဥပဒေရေးရာ တာဝန်များကို ပံ့ပိုးပေးသည်။⁵⁴⁶ ထိုကဲ့သို့ CoPs များတွင် အာဆီယံအသင်းဝင်နိုင်ငံများ၏ ထိတွေ့လုပ်ဆောင်မှုသည် ဒေသတွင်းနှင့် နိုင်ငံတွင်း အခင်းအကျင်းများ၌ ၎င်းတို့၏ တာဝန်များကို အကောင်အထည်ဖော်ခြင်းကို ရှေ့သို့လှမ်းချီရန် အသိဉာဏ်ပေးသော နည်းလမ်းများနှင့် ဆက်စပ်နေလိမ့်မည်။

၂၀၁၈ ခု ခုနှစ် နှင့်အာဆီယံ မထူကွဲပွဲသည့် အပင်နှင့် တိရစ္ဆာန်များအတွက် စင်တာအကျင့် သဘောတူစာချုပ်မူကြမ်း လက်မှတ်ရေးထိုးခြင်း

IIED/Earth Negotiations စာစောင်/Francis Dijon

543. Kuala Lumpur Court, 'ASEAN Chief Justices Roundtable on Environment', <<http://www.kehakiman.gov.my/kl/ms/node/37>> accessed on 17 April 2020
 544. ibid
 545. Annecoos Wiersema, 'The New International Law-Makers? Conferences of the Parties to Multilateral Environmental Agreements' 31 *Michigan Journal of International Law*. 231 (2009)
 546. ibid

အာဆီယံအသင်းဝင် နိုင်ငံများ အားလုံးသည် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေး၏ ရုပ်ဝတ္ထုဆိုင်ရာ အကောင်အထည်ဖော်ရေးကို ထပ်မံဖွံ့ဖြိုးစေသော အောက်ပါ MEAs များတွင် လက်မှတ်ရေးထိုးသူများ ဖြစ်ကြသည်-

- UNFCCC- ၎င်းက ဘေးကင်းသော ရာသီဥတုအတွက် လုပ်ဆောင်ရန် လုပ်ရပ်များကို အသေးစိတ် ရှင်းလင်းပေးသည်။
- CBD နှင့် တောရိုင်းတိရစ္ဆာန် နှင့် အပင်များ၏ ဘေးသင့်နေသော မျိုးစုများအား အပြည့်အဝဆိုင်ရာ ကုန်သွယ်မှု (CITES)၊ ၎င်းသည် ကောင်းမွန်သော သက်ရှိဖွံ့ဖြိုးတည်မှု စနစ်များ နှင့် မတူကွဲပြားသည့် အပင်နှင့်တိရစ္ဆာန်များ ကို ထိန်းသိမ်းမှု နှင့် ဆက်စပ်သည် ထိုနောက်
- နယ်နိမိတ်ကျော်ဖြတ်ဖွံ့ဖြိုးပေါ်သော အန္တရာယ်ရှိသော စွန့်ပစ်ပစ္စည်း များနှင့် ၎င်းတို့အား ရှင်းလင်းပစ်ရန် ဆောင်ရွက်မှုကို ထိန်းချုပ်ရန် Basel (ဘေဆယ်) သဘောတူညီချက်၊ ၎င်းက အဆိပ်ငွေ့ ကင်းစင်သော ပတ်ဝန်းကျင် တစ်ခုတွင် နေထိုင်ရန် အခွင့်အရေးကို ထုတ်ဖော်ပေးခဲ့သည်။

ထပ်မံ၍ အာဆီယံအသင်းဝင် နိုင်ငံများအားလုံးသည် အမျိုးသမီးများအား ခွဲခြားဆက်ဆံခြင်း လုပ်ရပ်အားလုံးကို ပပျောက်စေရေးအတွက် သဘောတူညီချက် (CEDAW)၊ ကလေးများ၏ အခွင့်အရေးများအတွက် သဘောတူညီချက်၊ နှင့် မသန်မစွမ်းဖွံ့ဖြိုးသူများ၏ အခွင့်အရေးများအတွက် သဘောတူညီချက် များကို သဘောတူကြသည်။ ထိုသဘောတူညီချက်များက ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေးများအတွက် သဘောတူညီချက် နှင့်လုပ်ထုံး လုပ်နည်းဆိုင်ရာ လိုအပ်ချက်များကို သဘောတူညီချက် တွင်၎င်း သို့မဟုတ် လူ့အခွင့်အရေး ပဋိညာဉ်စာချုပ်ပါ စာကိုယ်များမှ ပြင်ဆင်စီမံချက်များ၏ ပါဝင်မှု သော အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုမှုကို ဖော်ပြသည့် 'အထွေထွေ သုံးသပ်ချက်များ' တွင်၎င်း အသေးစိတ် ရှင်းလင်းပြထားသည်။ ထိုအပြည့်အဝဆိုင်ရာ သဘော တူညီချက် များကို သဘောတူညီသူ တစ်ဦးဖော်ပြသည့်အတိုင်းသည်ပင်လျှင် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေးကို တိုးမြှင့်ပေးရန် ကောင်းသော ကျင့်သုံးမှု တစ်ခုဖြစ်သည်။ နိုင်ငံများသည် ၎င်းတို့၏ အပြည့်အဝဆိုင်ရာ ကတိကဝတ် ပြုထားချက်များကို နိုင်ငံတွင်း ဥပဒေများနှင့် မူဝါဒများအဖြစ် အသွင်ပေးခြင်းရန် အဆိုပါ အခွင့်အရေးအား အားဖြည့်ပေးသည်။

အပြည့်အဝဆိုင်ရာ ဥပဒေပြဋ္ဌာန်းခြင်း လုပ်ငန်းစဉ်များတွင် အာဆီယံ၏ ထိတွေ့လုပ်ဆောင်မှုက အာဆီယံ အသင်းဝင်နိုင်ငံများကို အတူတကွ လာရောက်၍ ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ နှင့် လူ့အခွင့်အရေးများ၏ ကတိကဝတ် ပြုထားချက်များကို အတူတကွ ပေါင်းယှက်ဖန်တီး နိုင်စေသည်။ ကောင်းမွန် သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေးကို အကောင်အထည်ဖော်ရန် အာဆီယံ၏ ကဏ္ဍ နှင့် ကတိကဝတ်ပြုမှုကို MEA ကတိကဝတ်ပြုမှုများဖြင့် ထပ်မံဖွံ့ဖြိုးစေရန်အတွက် မဟာဗျူဟာများတွင် အောက်ပါတို့ပါဝင်သည်-

- ၁။ အာဆီယံသည် သဘောတူညီချက်ကို ဆုံးဖြတ်ချက်ချသည့် အဖွဲ့ချုပ် အစည်းအဝေး၌ ပူးတွဲကော်မတီများကို ဆက်လက်ထုတ်ပေးနိုင်သည်။ ဤချည်းကပ်နည်းကို အာဆီယံက ယခင်က ကျင့်သုံးခဲ့သည်။⁵⁴⁷ ဥပမာ၊ အသင်းဝင် နိုင်ငံများသည် ရာသီဥတု ပြောင်းလဲမှုအတွက် အာဆီယံ ပူးတွဲကော်မတီကို UNFCCC COP- 24 သို့ထုတ်ပေးနိုင်ပြီး မတူကွဲပြားသည့် အပင်နှင့်တိရစ္ဆာန်များ ထိန်းသိမ်း စောင့်ရှောက်မှု အတွက် အာဆီယံ ပူးတွဲကော်မတီကို CBD COP-14 သို့ထုတ်ပေးနိုင်ခဲ့သည်။ ပူးတွဲကော်မတီများကို နိုင်ငံခေါင်းဆောင်များက ၂၀၁၈ အာဆီယံ ထိပ်သီးဆွေးနွေးပွဲ၌ လက်ခံကျင့်သုံးခဲ့သည်။⁵⁴⁸

၂။ အာဆီယံသည် ၎င်းက နာဂစ် ဆိုင်ကလုန်း လေမုန်တိုင်းအဖို့ လူသားတို့ အကျိုးဆောင်ရွက်မှုများတွင် ညှိနှိုင်းဆောင်ရွက်မှု လုပ်ခဲ့သည့် အလားတူ MEA ကတိကဝတ်ပြုမှုများအတွက် ဒေသတွင်းရှိ နိုင်ငံများ၏ အကောင်အထည်ဖော်မှုကို ညှိနှိုင်းဆောင်ရွက်၍ ပံ့ပိုးနိုင်သည်။ ၂၀၀၈ တွင် ဆိုင်ကလုန်းမုန်တိုင်းဒဏ်ကျေမှု မြန်မာနိုင်ငံ၌ အကျိုးအကျယ် ပျက်စီးပျိုးနှုတ် အာဆီယံသည် မြန်မာနိုင်ငံ၏ နိုင်ငံရေး ကြေညာဆောင်ရွက်ခြင်း စိုးရိမ်မှုများကို လျော့ချရန် အစိုးရနှင့် အပြည့်အဝဆိုင်ရာ လျှော့ချရေးထောက်ပံ့ သူများအကြား ပေါ်လည်မှုရေစေရန် အောင်မြင်စွာ ဆောင်ရွက်ပေးခဲ့ပြီး ဆိုင်ကလုန်း နောက်ပိုင်း ပြန်လည် ထူထောင်ရေးအတွက် လူသားတို့ အကျိုးဆောင်ရွက်မှု အထောက်အပံ့ကို ရယူနိုင်ခဲ့သည်။⁵⁴⁹ အာဆီယံသည် နိုင်ငံများ၏ အချုပ်အခြာ အာဏာကို အစားထိုးခြင်းမဟုတ်ဘဲ အစဉ်အလာ မဟုတ်သည့် လုံခြုံရေး အစီအစဉ်၏ ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်မှုရှိသည့် ဝိသေသ လက္ခဏာကို အလေးထားခြင်းဖြင့် ပြင်ပဝင်ရောက် စွက်ဖက်ခြင်းအတွက် အထိခိုက် မခံနိုင်မှုများကို ထိရောက်စွာ လမ်းစရာ လုပ်ဆောင်ခဲ့သည်။⁵⁵⁰

UN ၏လူ့အခွင့်အရေးများ စနစ်အတွင်း၌ Universal Periodic Review (UPR) (အားလုံးနှင့်ဆိုင်သော ပုံမှန် ပြန်လည်သုံးသပ်ချက်) လုပ်ငန်းစဉ်က အစိုးရနှင့် မသက်ဆိုင်သော အဖွဲ့အစည်းများ၊ နှင့် NHRI နှင့် တိုးတက်မှု စောင့်ကြည့်ရေးအဖွဲ့ ဒေသတွင်း နည်းလမ်းများ နှင့် ကတိကဝတ် ကြိုတင်ပြုမှုများ အတွက် တာဝန်ယူမှုကို တိုးမြှင့်စေခြင်း အပါအဝင် သက်ဆိုင်ရာ တာဝန်ရှိသူများအားလုံး ပူးပေါင်းလုပ်ဆောင် နိုင်စေသည်။⁵⁵¹ UN က ဒေသတွင်းနှင့် ဒေသခွဲအတွင်း လူ့အခွင့်အရေးကို တိုးမြှင့်ရေး နှင့် ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ရေးတွင် လူ့အခွင့်အရေး အစီအမံများအတွက် ထူးခြားသော လုပ်ဆောင်ခဲ့သော အခန်းကဏ္ဍကို အသိအမှတ်ပြုသည်။ သို့ဖြစ်ရာ၊ အာဆီယံကဲ့သို့ ဒေသတွင်း အုပ်စုများသည် အသင်းဝင်နိုင်ငံများ၏ နိုင်ငံတွင် တင်သွင်းမှုများအပေါ် စုစည်းထားသော UPR များကို တင်သွင်းနိုင်သည်။ ထိုသို့လုပ်ခြင်းသည် အာဆီယံအသင်းဝင် နိုင်ငံများအတွက် ဒေသတွင်း၌ ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရေးအတွက် လူ့အခွင့်အရေး၏ တိုးတက်မှုကို တွဲဖက်စောင့်ကြည့်ရန် နှင့် ကတိကဝတ် ပြုထားမှုများနှင့် ကိုက်ညီစေရေးအတွက် နိုင်ငံအချင်းချင်း ပံ့ပိုးပေးနိုင်ရန် အခွင့်အလမ်း တစ်ခုဖြစ်နိုင်သည်။ ၎င်းတို့သည် လူ့အခွင့်အရေးများကို တိုးမြှင့်ရေး နှင့် ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ရေးအတွက် Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR) (လူ့အခွင့်အရေးများ အတွက် အမှုဆောင်ချုပ်ရုံး) မှ နည်းပညာဆိုင်ရာ နှင့် ညှိနှိုင်း ဆောင်ရွက်ခြင်း ပံ့ပိုးမှု အကျိုးကျေးဇူးများကိုလည်း ရရှိနိုင်သည်။⁵⁵²

၃။ အာဆီယံအသင်းဝင်နိုင်ငံများသည် UN အထွေထွေ အစည်းအဝေး ဆုံးဖြတ်ချက်တစ်ခုမှ တဆင့် ဤအခွင့်အရေးကို တရားဝင်လက်ခံရာတွင် လက်ရှိ စီမံကိန်းများအား ပံ့ပိုးခြင်းဖြင့် အပြည့်အဝဆိုင်ရာ စိန်ခေါ်မှု မေပြင်တွင်ရှိသော ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရေးအတွက် လူ့အခွင့်အရေးအား အသိအမှတ်ပြုခြင်း၌ အောင်နိုင်သူ ဖြစ်နိုင်ပါသည်။ ၎င်းကို အပြည့်အဝဆိုင်ရာ ဆွေးနွေးပွဲအမျိုးမျိုးတွင် တွဲဖက်ကော်မတီများကို တင်သွင်းခြင်း နှင့် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေး၏ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းဆိုင်ရာ နှင့် ရုပ်ဝတ္ထုဆိုင်ရာ လိုအပ်ချက်အမျိုးမျိုးတို့ကို အထောက်အကူပြုမည့် UN အထွေထွေ အစည်းအဝေး ဆုံးဖြတ်ချက်များကို ထောက်ခံပေးခြင်းတို့ဖြင့် ထပ်မံ အကောင်အထည် ဖော်နိုင်ပါသည်။

547. ASEAN Secretariat, ASEAN Cooperation on Environment – At A Glance (2019)
 548. ibid
 549. Henning Borchers 'ASEAN's environmental challenges and non-traditional security cooperation: Towards a regional peacekeeping force?' (2014) ASEAS – Austrian Journal of South-East Asian Studies, 7(1), 5-20
 550. ibid
 551. For more information on UPR, see <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/upr/pages/uprmain.aspx>
 552. For more information on the OHCHR, see <https://www.ohchr.org/EN/pages/home.aspx>

ကောက်ချက်ချခင်း

ကမ္ဘာ့အခင်းအကျင်း၌ UN အထူးအစီရင်ခံစာများနှင့် အခြားသူများက UN အထွေထွေ အစည်းအဝေး ဆုံးဖြတ်ချက် နှင့် အခြားလုပ်ဆောင်ချက်များဖြင့် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေးကို တရားဝင် လက်ခံခြင်းအတွက် ကမ္ဘာက ခိုင်မာသော ကတိကဝတ်ပြုမှုများ ပြုလုပ်ပေးရန် ဖြစ်နိုင်ခြေများကို မီးမောင်းထိုးပြနေပါသည်။ ယနေ့အထိ UN အသင်းဝင်နိုင်ငံ ၁၅၀ ကျော်တို့က ၎င်းတို့၏ နိုင်ငံတွင်း စနစ်များတွင် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ရရှိရန် အခွင့်အရေးကို တရားဝင် လက်ခံပြုဖွဲ့ပါသည်။

မကဉ်သမီး နှစ်များက အာဆီယံအသင်းဝင် နိုင်ငံများ၏ အထွေအကကြာ လက်ရှိ ဥပဒေရေးရာ နှင့် အဖွဲ့အစည်းဆိုင်ရာ မူဘောင်များသည် ကျွန်ုပ်တို့ယခု တွေ့ကြုံနေသော ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ စိန်ခေါ်မှုများအတွက် လုံလောက်မှု မရှိကြောင်း ပြောခဲ့ပါသည်။ ရေပိုရှိ စွန့်ပစ် ပစ္စည်းများ၊ နယ်နိမိတ်ကျော်ဖျက် ဖြစ်ပေါ်သော လေထုညစ်ညမ်းမှု နှင့် စိုက်ပျိုးရေးဆိုင်ရာ ပိုးသတ်ဆေးများ အလွန်အကျွံ အသုံးပြုမှုကြောင့် မေညစ်ညမ်းခြင်း များသည် နိုင်ငံတစ်ခု တည်း၏ လုပ်ဆောင်နိုင်စွမ်းနှင့် ဖေဖြိုခင်းနိုင်သော အရာများ မဟုတ်ပါ။ ၎င်းတို့သည် ပတ်ဝန်းကျင် အတွက်သာမက လူများ၏ ကျန်းမာရေးနှင့် ကိုယ်စိတ် ချမ်းသာမှုအတွက်ပါ အများဆိုင် ခြိမ်းခြောက်မှုများကို ဖြစ်ပေါ် စေသည်။ တစ်နိုင်ငံလုံး၏ ကြီးပြင်းချက်များသည် လိုအပ်သော စုပေါင်း တုံ့ပြန်မှုများကို မှန်ကန်စွာ ထောက်ကန်ပေးနိုင်သော်လည်း ၎င်းတို့ချည်း သက်သက်ကြီးပြင်းယုံမျှဖြင့် အောင်မပြီအောင် ဆောင်ရွက်နိုင်မည် မဟုတ်ပါ။

လက်ရှိမတူကွဲပြားသော ကောင်းမွန်သည် ကျင့်သုံးမှုများကို ချီးကျူးရမည် ဖြစ်သော်လည်း ယင်းတို့သည် များစွာနည်းပါး နေပါသေးသည်။ ယနေ့ တရားမျှတမှု မရှိသော မတည်တန့်သော လူ့အသင်းအဖွဲ့အစည်း လူ့အခွင့်အရေး များကိုအားလုံးက လေးစား၊ ကာကွယ်စောင့်ရှောက်၊ ဖြည့်စွမ်းပေးသည်

ကောင်းမွန်သော ကမ္ဘာကြီးဆိုသည့် ရောက်ရှိစေရန် အသွင်ပေါင်းလဲရေးအတွက် အတိုင်းအတာ အမျိုးမျိုးတို့တွင် လုပ်ရပ်များစွာ လိုအပ်ပါလိမ့်မည်။ တရားမျှတမှု နှင့် ရေရှည်တည်တန့်မှုတို့ကို ပံ့ပိုးဖန်တီးနိုင်ရန် ဥပဒေ ဆန်းသစ်တီထွင်မှုကို အမှန်စင်စင် ပြုလုပ်နိုင်ဖို့ ယင်းသည် ကမ္ဘာနှင့်အဝှမ်း တွင် ဖြစ်ပေါ်လျက်ရှိပါသည်။

COVID-19 ကပ်ရောဂါကဲ့သို့ မမျှော်လင့်သော တုန်လှုပ် ချောက်ခြားမှုများက ကျွန်ုပ်တို့အား အသွင်ပေါင်းလဲမှု အတွက် တစ်ကမ္ဘာလုံး၏ စုပေါင်းလုပ်ရပ်ကို ယခင်နှင့်မတူ ပိုမိုလိုအပ်လာကြောင်း ပြောပါသည်။ သဘာဝ နှင့် ဘေးကင်းသော ရာသီဥတုတစ်ခုကို ပျက်စီးစေသည့် လမ်းကောင်းပုံစံများကို ပိုမိုဆက်လက် အားကောင်း စေမည့်အစား ယခုအခါ ဤမတည်မငြိမ် ပေါင်းလဲနေသော ကာလမှ လေ့လာသင်ယူရန် အခွင့်အလမ်း တစ်ခုရှိပါသည်။ ယနေ့အသက်ရှင် နေထိုင်နေကြသော လူများ နှင့် အနာဂတ်၏ ကလေးများအပါအဝင်၊ လူငယ်များ နှင့် အခြားသက်ရှင် နေထိုင်သူများ၏ ဒဏ်ခံနိုင်မှု နှင့် ဘဝအရည်အသွေးကို အထောက်အပံ့ပေးသည့် ဥပဒေရေးရာ စနစ်များသည် အသွင်ပေါင်းလဲမှု၏ အချက်အချာတွင် ရှိသင့်ပါသည်။

သန့်ရှင်းသော၊ စိန်းလန်းစိုပေပြေသော နှင့် ကြီးပြားအောင်မပြီသော အနာဂတ်ကို ရှာဖွေရာတွင် အာဆီယံ အသိုက်အဝန်းသည် ပိုမိုတွင်ကျယ်သော ညှိနှိုင်း ဆောင်ရွက်မှု အဆင့်များကို ပေးကမ်း၍ ၎င်း၏ အသင်းဝင်နိုင်ငံများကို ပိုမိုရန် လိုအပ်ပါသည်။ လူသားမျိုးနွယ်ဖွံ့ဖြိုးတည်မှု အတွင်းရှိသည့် ကောင်းမွန်သော ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခုကို ရရှိရန် အခွင့်အရေးအတွက် လူများနှင့် ဒေသတွင်း အသိုက်အဝန်းများ၏ အခွင့်အရေးကို ရရှိစေခြင်းသည် အရွေ့တောင်အာရှရှိ လူ နှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် နှစ်မျိုးစလုံး၏ ကိုယ်စိတ်ချမ်းသာမှု အစုစုကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက် ပေးမည်ဖြစ်ဖို့ ရေရှည်တည်တန့်သော ဖွံ့ဖြိုးမှုအတွက် ၂၀၃၀ လုပ်ငန်းစဉ်တွင် မျှော်မှန်းထားသည့် 'ကျွန်ုပ်တို့လိုချင်သော အနာဂတ်' သည် အားလုံးအတွက် အမှန်တကယ် ဖြစ်လာနိုင်စေပါသည်။

ကိုးကားချက်များ

အဓိက ရင်းမြစ်များ

အာဆီယံ ရင်းမြစ်များ

ASEAN Commission on Human Rights (Terms of Reference) 2009

ASEAN Secretariat, *ASEAN Cooperation on Environment – At A Glance*, January 2019

ASEAN Secretariat, *Fifth ASEAN State of the Environment Report 2017*

အစိုးရအချင်းချင်းဆိုင်ရာ ရင်းမြစ်များ

Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes 1989

Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-making and Access to Justice in Environmental Matters (Aarhus Convention) 1998

Convention on Biological Diversity 1993

Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW) 1979

Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES) 1975

Convention on the Rights of the Child 1989

Convention on the Rights of Persons with Disabilities 2008

Human Rights Council, Report of the Special Representative of the Secretary- General on the issue of human rights and transnational corporations and other business, John Ruggie, 'Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations "Protect, Respect and Remedy" Framework' (21 March 2011) A/HRC/17/31

Human Rights Council, Report of the Special Rapporteur on the Issue of Human Rights Obligations Relating to the Enjoyment of a Safe, Clean, Healthy and Sustainable Environment, UN Doc A/HRC/40/55 (2019)

OECD, 'OECD Guidelines for Multinational Enterprises', (OECD, 2011)

Regional Agreement on Access to Information, Public Participation and Access to Justice in Environmental Matters in Latin America and the Caribbean (Escazú Agreement) 2018

UN Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) 1994

နိုင်ငံတွင်း ရင်းမြစ်များ

Constitution of the Kingdom of Thailand 2017

Oposa v Factoran (1993) Supreme Court of the Philippines GR No 101083

Philippines Clean Air Act 1999

အဓိကမဟုတ်သော ရင်းမြစ်များ

စာအုပ်များ နှင့် ဂျာနယ်များ

Boyd, D, 'Catalyst for change: evaluating forty years of experience in implementing the right to a healthy environment' in Knox, J and Pejan, R (eds) *The human right to a healthy environment* (Cambridge University Press 2018)

Rahman, HA, 'Human Rights to Environment in Malaysia' (2010) *Health and the Environment Journal* Issue 59 no 1, 61-63

Wiersema, A, 'The New International Law-Makers? Conferences of the Parties to Multilateral Environmental Agreements' (2009) 31 *Michigan Journal of International Law* 231

မူဝါဒ အစီရင်ခံစာများ

Hanara, D, A Decade in Review: Assessing the Performance of the AICHR to Uphold the Protection Mandate (Forum-Asia, 2019)

Muchtar, N, 'Country Report: Journalists in Indonesia,' *Worlds of Journalism*, (8 November 2016)

Paulsen, E et al, 'A Decade in Review: Assessing the Performance of the ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights,' (2019)

Pring, GR and Pring, CK, 'Environmental Courts & Tribunals: A Guide for Policy Makers,' (UNEP, 2016)

သတင်းဆောင်းပါးများ နှင့် ဝဘ် (အင်တာနက်) ပါအကေပြင်းအရာများ

Kuala Lumpur Court, 'ASEAN Chief Justices Roundtable on Environment'

Thanh Niên news video, 'Một tổ chức đòi kiện bộ TN-MT nếu không rút giấy phép nhận chôn bùn thải' ('Organisation to sue Ministry of Natural Resources and Environment if waste dumping permit is not withdrawn') (*Thanh Niên news*, 26 July 2017)

Transportation News, 'Khởi kiện Bộ TN&MT nếu không rút giấy phép ở biển Bình Thuận' ('Sue MONRE if permit for dumping mud in Binh Thuan sea is not withdrawn', (*Transportation News*, 25 July 2017)